ALBERICI

GENTILIS

I. C. PROFESSORIS

Regii,

AD

TIT. C. *DE MALEFICIS ET Math. & ceter. similibus,*

COMMENTARIVS.

ITEM

argumenti eiusdem,

COMMENTATIO

AD L. III. C. *de profess. orib. & medic.*

HANOVIÆ

Apud Guilielmum Antonium,

MDCIV.

Hoc habes COMMENTARIO
præcipue de
Sortilegiis, Veneficiis,
Astrologia, Physiognomia,
Incantationibus, Vaticiniis,
Strigis, Fascinatione,
Necromantia, Somniis.

Sequenti *Commentatione* de
Poetis, &
Histrionibus.

REVER.

REVER. VIRO

THOBIÆ MATTHÆO

DOCT. THEOL. DEC. DVNEL. *S. P. D.*

ALBERICVS GENTILIS suus.

SI quãtum est hominibus ad rem aliquam aggrediendã volũtatis, tãm occasionis, & facultatis supereſſet; non tu mihi, Thobia Matthæe, *vir clariſſime, hoc meo quantulacunq; honoris, & officii genere nunc, ſed longe antehac, & digniori cultus munere audireris. Nam & fuiſti tu primus, qui in aula magni principis, & in principe iſta academia me grauitate iudicii tui olim ornaſti, ſplendidiſſimæ amicitiæ tuæ fauore confirmaſti, & quæ præſtitiſti ab initio omnia cumulatiſſime erga me, hæc facis hactenus conſtan-*

699741

ter, & porrò (quod habeo pro compertissimo) facies semper. Quod si cogitationem omnem tuorum in me meritorum paullulum ponerem, & in tuam virtutem, in maxima tua, & singularia ornamenta defigã oculos: quaeso, quis ille est, qui in certamine isto vniuersæ laudis, gloriaque tecum contendet? Nihil ipse adfirmauerim solus: at verissimum cum aliis clamo, & queror, te academiæ huius sine comparatione summo, & fulgentissimo lumine abducto subortas hîc ferè tenebras, & omnino ex dimidio non lucere. Te viro omnium eloquentissimo nobis adducto mutam propemodum istam academiam factam videri, quæ nulli tamen alii per Europam cedit ingeniis, & disciplinis; at quæ tamen aliis academiis omnibus in laude isthac oratoria per te vnum maximè antecelluit. Sic res est, sic. Sed quod debui ego iamdudum, & summopere desiderani, vt de lucubrationibus meis aliquid tibi offerrem dignum te, id impeditum in hoc vsque tempus serie fuit, &, vt senties, nec expeditum prorsus in præsentia est. Vt enim parti alteræ, quæ me primum traxit ad nobiles illos patronos meos

non satis sit factum; in hac tamen altera, quæ tales tibi defero commentationes, ius facere mihi non possum. Sunt istæ quidem argumento illustres, & te dignæ (te, qui in speculis, atque gubernaculo sedes ecclesiæ, & reipublicæ) de artibus, & studiis, quæ exterminari de republica debent, aut in ea sinni possunt, vel probari, atque etiam præmiari consueuerunt. Verum duabus mihi recitationibus confectæ in Vesperiis, quas nominamus Comitiorum, quanti, obsecro, apparatus erunt, vt pro tua, ac ipsarum dignitate argumenti deduci ad te, & in publicum mox produci non pessime videantur? At meaque hæc est condicio, quæ non mutatur, vt nihil mittere in vulgum quidquam potuerim, quod esset elaboratum. Itaq; quicquid est, quod inscribo nunc tuo nomini, præstantissime Matthæe, tu sic quasi à studiosissimo dignitatis tuæ profectum accipias, velim: & in nomine Gentilis tui carissimi, quæ sunt operis vitia, latere tibi omnia sinas. Fortè enim & reliqui fuerint mihi aquissimi, qui exigua pro magnis non obtrudo: & in his quoque exiguis vel hoc vnum affero studiosis iuris, quod primus

ego fontes istos ipsis aperio, de quibus haurire, necesse est, si leges istas nostras intelligere, & tractare recte, iuris etiam consultiesse, & dici merito, voluerimus. Tu vale, vir excellentissime.

Oxonii VI. Kal. Iul. 1595.

ALBERI-

ALBERICI GENTILIS I.C. COMMENTARIVS AD tit. Cod. *De malefic. & math. &cet. similibus.*

HABES *tit.* 6 *C.T. lib.* 9. Sed non habes *l.* 1. *& l.* 2. nostri, & neq *l.* 8. Contra habes illic *l.* 7. 8. 9. 10 12. quas hic non habes. Ex *l.* 1. *& l.* 2. illinc confecta est nostra tertia. Sed & *d. l.* 12. habes in Codice hoc *l.* 9. *de epis. aud.* In Codice Gregoriano titulus conceptus *De Maleficis, & Manichaeis.* qui vna constat lege, quam nullibi habemus: nisi quod eã recitat Licinius Rufinus in *collat. leg. Iud. & Rom. tit. de mathematicis & Manichaeis.* vbi & exscribit alia ex *Vlp. lib.* 7. *de off. procons. tit. de mathematicis, & vaticinatoribus.* cui par titulus 21. *lib.* 5. *sent. Paul. de vaticinatorib⁹, & vaticinationib⁹, & Mathematicis.* Manichæos dictos maleficis, & mathematicis audimus, an quia magiq;, Manichæiq; ex Persia vtriq;? an quod dogmata impia Manichęorũ aptissima magiæ sint, & maleficiis? Deũ quippe alterũ malũ, [illegible]malarũ creatorẽ rerũ statuebãt.

Helcelsitarum sanè hæresis etiam errorem mathematicum habere, & ariolandi dicitur. *Niceph. Callist. lib. 5. hist. eccl. c. 7.* Sed de ipsis Manichæis ita *P. Diacon. lib. 24. hist. misc. Manichæi responsis, & immolationibus operantur, & incantationibus, omni corporali, & spirituali spurcitia dæmonibus seruiunt.* & ibi alia de his. Manichæi singulariter notati & in *rub. C. de hæret. & Manich. qui ad imam vsq; scelerum nequitiam peruenerunt. l. 5. eo* & aduersus quos multa Augustinus, & alii. Maleficorum porrò nomen generale est: sed ad eos tamē cogitur isto titulo, & consuetudine loquendi, qui magna, improbissima facinora patrant, *l. 5. l. 7. & tit. Decretal. de frig. & male. & c. 14. 26. q. 5.* Ea autem sunt mathesis, & cætera similia: de quibus leges sequentes. Et qui hoc titulo non nominantur, genethliaci, ac planetarii, quos itidem vulgus appellat *mathematicos, c. 8. 26. q. 2. & c. 1. 26. q. 3.* Et in illa Causa habes de pythonib. salitoribus, pyromanticis, & ceteris. Sed qui sunt vernaculi? *Suet. Vitell. c. 14. nullis infensior, quam vernaculis, & mathematicis. vt quisque deferretur, suauditum capite puniebat.* Turnebus reponit *diuinaculis.* Scaliger, *veraculis.* & hoc sanè nomen adsumebant diuinatores illi libenter, vt alia pleraque honestiora. quod dico ad *l. 2. veracis* epitheton tribuit sagæ Tibullus. & *verare, veratores, veratrices* dicebantur, qui profitebantur, futura vera, quæ dice-

quæ dicerent. Vt isti notant. Sed si *vernisera* sunt auguria mensalia, Festo auctore; suspicari possumus, nec ita corruptam Suetonii esse scripturam. at qui sint verniculi tamen, non capio adhuc. *Sortilegi*, qui ad cæteros huiꝰ tituli pertinēt, sunt, qui per sortes quasdam profitentur eandem diuinationis scientiam. Et sortes apostolorum liber apocryphus. *c.3. dist. 5.* Et de paginis euangelicis lectæ sortes. *c. 3. 26. q. 2.* Et de quibuscunque scripturis sacris. Et sanctorum dictæ sortes. *c.1.26.q.1. & c.6.26.q.5.* Et de sortibus variis apud Ethnicos, ad Gerionis oraculum. *Suet. in Tybe.c.14 Antiatinis in Calig.c.57. Prænestinis in Domit.c.15. Cæritanis. Liu.lib.21. & lib.22. Dodonæis.libr. 8.aliis.lib.38.aliis. Alc. lib.5.parerg.c.22.* apud Germanos. *Tac.de mori.Germ.* Sortilegium hodie omne vetitum. *tit.de sortileg.in decretal. & not.ad c.1.26.q.2.* Sed iure tamen ciuili sors admissa inque iudiciis *l.in tribus. & l.seq.de iudi. & l.generaliter.§ quidergo.de fid.lib.l.vlt.in prin.C.comm. de lega.l.2.C.qua.& qui.quar.pars.* & aptè ad *d.l.in tribus.* Quinctilianus *l.7.c.1. multis milibus versuum scio apud quosdam esse quæsitū, quomodo inuentremus, vtra pars deberet prior dicere. quod nouissime sorte diiudicatur.* Sed in iudiciis vetitæ sortes expresse. *c.7.26.q.5.* Ergo sic distinguit Bartolus, vt quæstiones iuris possint sorte dirimi, nō quæstiones facti. adi illum ad *l.si duo. D. vti poss.* cuius communi-

ter adprobatur opinio. vt per *Iaſ. ad l. huiuſmodi, in fi. de lega. 1. & ad l. vlt. C. comm. de lega.* Quum res eſt adeo incerta, & perplexa, vt exitum non habeat, tum admitti hoc per ſortes iudicium, tradit *Alc. d. c. 22. lib. 5. pareg.* Et quum non agitur de prę iudicio tertii. *Bal. ad l. ſi duas. de excuſ. tut.* Verum de his ſortib⁹ hæc ſunt iuris ciuilis, quæ diuinationem, & maleficia tituli noſtri non attingunt.

AD L. I.

VEneficii crimen notatum hîc in maleficiis. Sed in Digeſtis habes *tit. de ſicar. & veneſic.* Neq; hîc tamen de veneficiis his tantum ponitur, quę per magicas incantationes ſunt, vt cenſuit Azo. & ad quæ pertinuiſſe legem de veneficiis, tradit Manutius. Sed generaliter & de veneno notatur, & tranſlatum hîc crimen omnis veneficii eſt, vbi leuerius in illud animaduertitur: & meritò; quia pluseſt, hominem extinguere veneno, quàm gladio occidere. Et tanto grauiora ſunt crimina, quanto difficilius cauentur. *Cic. pro Roſc. Amer.* Itaq; ſi licet hominem occidere, non id tamen licet facere veneno. Et nec cõtra hoſtes vti veneno licet, vt docui *lib. 2. de Iur. bel.* Et quum ignoſcit lex homicidæ, ſi alium poſt interfecerit homicidam: ei non ignoſcetur, qui veneno hominẽ enecarit. Vt ex facto iudicatum recitat, & adprobat *Dec. conſ. 65.* In veneficio præterea proditio eſt. Et iniu-

insustiores sunt occultè, & per insidias agẽtes. *Arist. lib. 7. Eth.* Et nulla igitur clausula cantum intelligi volunt de veneno, si criminibus parcitur, aut cõniuetur, & de veneficio non exprimitur. adi *Guic. lib. 13. histor.* Committitur istud crimen quomodocunque administretur venenum in necem hominis, nõ solum si miscetur, vt quidam loquuntur, quod est infunditur. *Arist ad fi. lib. de poe.* vbi interpretes plura de eo verbo. Veneno igitur extinctus Hercules, & dolo inermi dicitur à Lycophrone in Alexandra. Neque dubitari de hac definitione potest. Spectant ad veneficii crimen procurati quoque abortus, imò & sterilitates procuratæ, etiam & pocula amatoria. audi Iuuen. Saty. *6. tantum medicamina possunt. Quæ steriles facit, atque homines in ventre necandos Conducit. Hic magicos affert cantus, hic Thessala vendit Philtra, quibus valeat mentem vexare mariti.* lege illa in Decreto, *sterilitatis venena procuret, fœtus intra viscera extinguat, &c. c. 7. c. 8. c. 9. 32. q. 2.* Audisti de medicaminib. Medicamentarius, & medicamentaria sunt maleficus, & malefica, vel venenarii. *l. 1. C. T. de repud.* Adde de procurato abortu. *l. 3. §. pen. de statul. l. 3. §. 1. de sicar.* vbi malo exemplo medicamentum datum ad conceptionem, non malo animo: id est, quod non odii meditatione, sed caussa explendę libidinis datum est. *c. 5. de homicid.* & ita ad conceptionem impediendã:

vel etiam ad disperdendam. Vt hoc ipsum abortionis poculum dicit *Paul. lib. 5. sent. tit. 23 & l. 38. §. 5. de poe.* Quod si etiam ad damnandam conceptionem capis, punietur tamen ea mulier, quoniam mali exempli res est, mulierem isthæc audere, quæ ad medicas spectant. Scio, & mulieres medicas: & quadam nominaui *lib. 2. de clar. mulier.* sed non de medica dicitur in *d. §. 1.* Scimus, obstetrices facere medicinam. *l. 3. de extr. cogn.* at neque de obstetricibus illic notatur. neque istæc medicamenta dare obstetrix audebit, nisi supergressa fines artis suæ. Sic & de vulgari homine accipio illa Pauli; *Si ex eo medicamine, quod ad salutem hominis, vel ad remedium datum erat, homo perierit, is, qui dederit, si honestior fuerit, in insulam relegatur, humilior autem capite punitur.* Hæc est differentia inter reliquos, & medicum, quod huic non imputatur, nisi imperitia dati medicamenti, *§. 3. Inst. de leg. Aqui. l. illicitas, §. sicuti de off. præs.* reliquis imputatur omnino, quod dederint: etsi ad salutem dederint, non malo animo. nam cum medici non sint, adeoque nesciant dare medicamentum, ecce dant tale, ex quo mors, non salus est. Quamquam nec facile est semper definire, si à medicamine mors fuerit. Illud in quæstione est, *si medicamētum detur ad abortum, vt seruetur mulier, an factum excusari possit.* & posse, Socinus censuit: contra quem alii sunt: Felynus autē inde-

indefinitum reliquit: & nec prorsus definit, qui de hoc tractat, *Menoch. de arb. ca. 357.* Sed cur non ita definietur? vt si egerit peritè medicus ex arte, is reprehendi non possit, quod abortus ex curatione mulieris secutus sit: contra, si imperitè. Atque de eo medici facto, nō iurisconsultorum, sed medicorum iudicium sit. Hi mediis mensibus non fugint exhibere prægnati purgans medicamentum, primis fugiunt, & postremis: sanguinē vix mittent fœtu grandescente. & hæc tamē facient omnia, si validam nacti mulierem erunt: cum id genus aliis, quæ illi tradiderunt. *Hippocr. aphoris. 1. sect. 4. Cels. lib. 2. c. 10. Auer. 3. collec. c. 4.* Quod si casus proponitur in eo, qui abortum certò curauerit; audenter ego medicum damno. nec enim vllus est auctor medicus, qui id præcipiat. etsi hi sunt, qui iubent, ad mulierem respiciendum indura huiusmodi necessitate, non ad fœtum. Et missis hic definitionibus medicorum, an tu malum certum probes, ipsam necem fœtus, propter bonum incertum, vitam mulieris, quæ an sit conualitura, semper incertum est. Quæ nupta Domitiano erat, dum conceptum a se abigit, mortua. *Suet. in Dom. c. pen.* Malū certum admittes, vt vites malum incertum? nā incertum est semper, si mulier morietur nō ita curata. Tu ne homo adsumes arbitrium Dei tibi? ille est arbiter vitæ, & mortis. Et quemnes illud Domini? *non sunt facienda ma-*

la, vt veniant bona. Si maloque animo procuratus sit abortus, propter atrocitatem criminis puniri voluntatem, etsi secutus non sit effectus, alii tradiderunt, & *Dec. ad l. 6. de reg. iur.* puniri vt homicidium, alit *c. 5. de homic.* non tamen pœna ordinaria homicidii, vt volunt communiter. adi *Couar. ad reg. peccatum, §. 2. §. 3.* & *Paul. d. tit. 23. §. qui abortum* & *Menoc. cas. 358.* vbi ex Alciato, si bene notaui, tradit, cõtra regulas iuris gentium esse, *d. §. qui abortionis.* Et ego idem censeo in parte, qua affectus pro effectu puniatur. vt docui *libro 2. de legat. cap. 18.* at in eo, quum mors mulieris, aut viri amatorio potionati secuta est, assentiri illis vix queam: etenim nec ius gentium constituitur ex iudicio illo Areopagitarum contrario, quod meminit *Aristoteles lib. 1. magn. moral. cap. 15.* Sed de amatorio mox. Nunc de ea, quæ sibi medicamentum ad abortiendum sumpsit. Et iudicia duo comperimus, alterum pœnæ capitalis, alterum exilii temporalis. nisi dicimus potius, quod si pretio corrupta id fecerit mulier, capite puniatur: exilio, si odio, aut prua alia cupiditate. Et ita per ea, quæ de pretio dicam ad *l. 3.* & *sic sunt l. 4. de extr. crim. l. 39. de pœn. l. 8. de sicar.* Disceptatum & alias de hac re. & fuerunt, qui adseuerarent, mulierem nec quidquam sceleris commisisse. quæ ne *Petr. Victor. libr. 27. var. lect. c. 2.* Et Iacobus Cuiacius nescio quid scribit ad *l. 2. de extr.*

Paul. 4. de vsucap. Stoicos, negasse animal, quod est embryo: & nos sequi Stoicos. contra eum tamen disserere Galenū; & fuisse leges Lycurgi, & Solonis, quæ puniebant, si qua partum abegisset. Nescio, inquam, quid sibi de nostris velit, qui hoc facinus & ipsi puniūt. adde, quam & Cuiacius notat, *l. 2. de mor. infer. lib. pæ. & l. quod dicimus. 231 de V. S.* vbi plenius id explico, an, & quādo pro nato iudicetur, qui in vtero est. Nostri quadripartitā illā distinctionē nō cognoscunt, quā habent medici, vt primo esse dicatur in vtero genitura, mox fœtus, deinceps delineatus fœtus, tandē infans: sed indistinctè idē ius de his omnibus statuunt propter vnam spē futuri partus. Sic Hippocrates, quā iurasse volunt, abortū nō procuraturū, de genitura disperdenda sibi permiserit. Nostri autē & facta ad conceptionem impediendam puniunt. merito, quia factum hoc est ad naturæ iniuriam, & Dei optimi maximi contemptum, qui dixit, *Crescite, & multiplicamini.* sacrilegium hoc longē maximum inquiebat Augustus verē, per quod hominum finis procuratur: quos licet eum seruare singulos nequeat natura, sic seruat per generationem continuam, vt Auerroes dicere traditur. Et de his hactenus. Sequitur de *philtris*, hoc est, amatoriis poculis, qui conciliandi amoris caussa fiunt, & ad flectendos pudicos animos in libidinem, vt de his etiam exponi potest *l.* 4. De ae-

matorio autem hoc primum, non esse proprie venenum, definit *Quinctil. lib. 7. c. 4.* contra tamen est *l. 3. §. 1. de sicar.* & ita grauissima eius rei pœna. *l. 38. §. qui abortionis, de pœn.* Lucullus hoc enectus poculo. *Plut. in Luc. Plin. lib. 25. c. 3.* item & Lucretius poeta. de quo etiã *Alc. cons. 28. lib. 7.* Caius Caligula in furorem coniectus, *Suet. c. 50.* & alia quædam accusata, iniecisse carmini b°, & veneficiis vecordiam marito. *Tac. lib. 4. annal.* & ille alius mortuus, de quo *Arist. in mag. mor.* Sed & alia exempla supersunt. Magna autem constituitur merito pœna, & morte secuta etiam mortis: quia rei illicitæ operam dedit, qui hoc poculum dedit. Itaque veniat merito puniendus; etsi nõ in effectum secutum dederit. vt certissimæ sunt iuris regulæ. an non dixi, puniri capite illum, qui medicamen dederit ad salutem hominis, si is ex medicamine mortuus sit? Et miror ego, Areopagitas absoluisse illã mulierem: cũ Athenis cædes dãnaq; vindicarentur etiã aduersus bruta & aduersꝰ inanima. quod in *Att. Pausan. & Demosth. aduer. Arist. ocr.* Sed an ipse vnus quæsitus amor ex philtris esse potest, aut ex aliis incantamentis? Magicas vanitates has sæpe irridet Plinius. & nugas has quorundam, at *Harmenop. lib. 6. tit. 10.* Ceterum si amor curatur à medicis vt species quędam melãcholiæ; quid ni possit amor medicamentis etiam induci? est de erotico hoc affectu curando

Lau-

Lagun. 24. lib. 1. vbi de veteribus medicis plura. Platonici cẽsuerũt, à dæmonib. philtra machinari. Et ego crederẽ sanè, inducihuiusmodi affectus per illa pocula posse vel ope dæmonum, qui humores sic aptare possunt; vt dicam ad *l. 6.* vel per ipsam medicamentorum vim idem operantium, quod dæmones in illa humorũ aptatione. De mãdragora id præcipue tradunt, quam & *Circeam* propterea vocari volunt. adi & *Dioscor. lib. 4. c. 71.* Et hinc forte, quod de poculo huiusmodi amatorio ageretur in *Mãdragoriz omeno*, titulus factus comœdiæ est, cuius non semel meminit Athenæus. Machiauellus & comœdiæ cuidã suę titulum scripsit *Mandragora*, à simili potionis argumẽto. Sed hæc obiter. Sed alii, vt dixi, hæc omnia nugas putant. Et Olympia Thessala pellicẽ mariti sui pulcherrimã quũ vidisset, hęc, dixit, *sunt venena*, & incantamẽta, quibus maritus meus captus est. Sic dixit, & mulierem, delatam sibi provenefica, absoluit. quod *Plut. de amo. conig.* Et sic Afranius in Vopisco: *Ætas, & corpus tenerũ, & morigeratio, hæc sunt venena formosarum mulierũ.* Quod tamen nec sint ista pocula, aut alia incãtamenta nisi nugæ inualidæ, non propterea leges iniicite statuunt illis pœnas, & quidem seueriſſimas, quemadmodum in pari quæstione concludo ad *l. 6.* At quæ est pœna veneficii, de quo lex nostra loquitur? habe. n *l. 3. §. pen. de sicar. in l. 28. §. ve-*

nenarii de pœ. & §. eadē Inst. tit. vlt. vbi, quod Manutius, de magicis incantationibus. Et vbi quod dicitur *publice vēdiderint*, idē est quod *temere*, in *d. l. 3. §. alio*. Et in *rubr. & l. 3. C. de sa-trin.* vulgus de religione rixatur scilicet, ignarum, quid sit hæresis vt legis apud *Pachy. lib.* 8. & quod *in publicum d. l. 3. §. 1. de sicar.* hoc est, cuicunq; emere volenti. multo enim minus licet, clam vendere. Tyberius vetuit aruspices secreto, ac sine testibus cōsuli. *Suet. c. 63.* Et ita nec apud omnes venena esse debent. *l. 4. §. 1. fam. erc.* Nec omnium venenorum est venditio, sed eorum tātum, quæ adiectione alterius materiæ vsui nobis esse possunt. *l. quod sæpe. 35. §. 2. de contr. empt.* Atque Plato *lib. 11. De leg.* lege sācit, nec venena quisquam administret, doceatve. Galenus etiam *lib. de antid. c. 7.* damnat Orpheum, aliosque, qui docuere. Et quod quidam noxię herbę inuētor supplicio affectus fuerit, idem narrat in *lib. de purg. me.* De cognitis venenis exponit medici ad salutem, & sunt quædam ad varios morbos depellendos, etiam nec mixta aliis materiis. Sic elleborus curat insaniam, aconitum scorpionis morsum, argentum viuum scabiem, & arsenicum aduersus pestē ꝓdest. vt hæc, & alia docet princeps medicorum, & literatorum huius æui *Mercurialis lib. 1. de vene. c. 3. & 4.* vbi, quod & venenis vtūtur alii artifices multi: & animalia quædā vescuntur venenis: & vlcera venenis aliquando curantur:

cur: & venena sic fuerunt etiã ante lapsum Adæ. Ergo adscriptũ frustra videtur à Caio illud, *adiectione alteri⁹ materiæ*, in *d. l.* 35. si quędã vsui sunt & sine ista adiectione. Verũ nõ ita est, quia sunt venena, quæ non sunt vsui sola, & plerumq; vtimur nõ solis. Quoniam verò periculosissimum semper est, tractare venena; & aliqua etiã sunt, quæ iuuare neq; sanos, neq; ægros valent, nisi forte per accidens, vt idẽ Mercurialis declarat: propterea legibus cautũ sic est, ne omnes habeant venena, neve omnibus diuendantur. At ego de venenis alia quædam ad *l. qui venenum. de V. S.* De pœnis veneficii proposuimus. Notemus ergo, & ita cõcludamus, quod quando crimen veneficii trãslatum in hunc titulum est cum insigni hac sententia Antonini, vtique & punietur seuerioribus pœnis huius tituli. Veneficii accusatum viuum exustum recitat *Amm. lib.* 29. in Persia exuri veneficos, præcone caussã proclamante, legis. *lib.* 8. *Ætiop. Heliod.* nam Plutarchus aliam memorat pœnam in Artaxerxe, lapide scilicet venefici caput confringi solitum. Quæri solet, si pœna veneficii teneat morte nõ secuta. Et propter criminis huius atrocitatem, volunt aliquando leges municipales, conatum pro effectu puniri. quod *Dec. ad l. 6. de reg. iur.* Item lege Cornelia teneri dicitur non eum solum, qui hominem occiderit, sed eum etiã, qui hominis necandi caussa venenũ confecerit, de-

derit, vēdiderit, habuerit, *l.* 1. 3. *de sicar.* In
trarium facit, quod legibus conatum pu
entibus derogatum est consuetudine; vi
notant, & præceptor meus *Eugenius cons.*
lib. 1. Item, quod lex nostra exprimit de ip
morte, *venenio extinguere.* Tractat de is
quæstione *Bal. cons.* 443. *Cechus lib* 3. & in e
qui venenum parauit hominis necandi cau
sa, adfirmat, non esse pœnam mortis, aut m
bri, sed pecuniariam, aliquando aliam co
poralem. in altero autem, qui & venenum
dedit, propinauit, pœnam admittere mort
videtur. adi consilium elegantissimum. Ego
autem propterea dixi, *videtur*: quia ita qu
dem scribit: at casus eius cum non sit iste
potuit facilè ita transegisse, & concessisse
Verum hæc omnino credi receptior senten
tia potest. *Syl. nup. lib.* 1. *num.* 44. Sed tamen
disputari potest, si ea obtineat in propositi
legis nostræ propter pœnas huius tituli gra
niores. Nam crimen huc translatum cum si
in casu mortis, non videtur, à nobis transfe
ri oportere etiam ad casum conatus. Puto, &
de conatu accipiendam legem nostram, qu
& conatus hic punitur. *l.* 4.

AD L. II.

GEometria retinetur, mathesis damnatur.
Et mathesis tamen est genus ad geome
triam, & arithmeticam, musicam, astrono
miam. & neque arithmetica damnatur, *l.* 1.
ludi de extr. cogn. & arithmetica simul, & mu
sica

ficia laudatæ *c.x. dist.25.* Et nec esse architectum sine musica potest, sed nec sine astronomia *Vitru. in prin. arch.* & geometriam, musicamque facit socias *Maximus Tyrius ser.21.* vbi tamen exponit, non se de vulgaribus nescio quibus cantilenis loqui, quod & *Plat. in Tim.* dum negat, ad voluptatem esse musicã. Plato, & ante illum Pythagorici philosophiã vocauere musicam. *Stra. lib.x.* De vi musices *Quintil. lib.1.c.16.* & quod corporum medeatur morbis. *Macr. lib.2 somn. c.3.* tibicinem modulatè canentem auxilio esse morsis à vipera, de Theophrasto etiam recitat *Gell. lib. 4.c.13.* sed id tamen fabulosum putat *Mercurial. lib.2. de vene.c.5.* Asclepiadem phrænenticorum mentes morbo turbatas sæpe per symphoniam suæ naturę reddidisse, narrat & Censor. *de di. na. c.* 11. Et si Saul non à dæmone prorsus, at humore melancholico exercebatur, vtique nullo aptiori remedio iuuari potuit, quàm dum per musicam mœstitia ei excuteretur, & rerum cogitatio horridarum. Sed etsi dæmon eum agitabat, adhuc & iuuabat musica, quia non ea agitatio fuerit nisi per humores melancholicos, qui musica mitescebant. neque enim capitur ipse dæmõ istiusmodi oblectamentis. vt hæc, & alia latè doctissimus *Valles. in lib. de sac. phil. c.* 28. De morbis eadem notat *Athen lib.*1 . Sed & de moribus, & animi affectibus, qui formentur, temperentur à musica, & multa in laudẽ

eius artis. Quod ad exercendam, acuendamque mentem musica conferat. Quod Masurius iurisconsultus nulli secundus musicis assiduam operã nauauit. Quod apud singulas nationes tum Gręcorum, tum barbarorum, quorum leges & instituta innotuerint, in pretio fuit. Et id genus reliqua. Quod vero is auctor scribat, musicam fractam, & corruptam; id supra considerationem est artis nostræ, quę populari statera vtitur. Et ita quod dixitque Maximus Tyrius, non se illa censere de geometria, quà ad terræ dimensionem ars ista seruit munere vilissimo, nobis curæ est: qui imó vsum hunc præcipuè amplexamur. *l. 2. C. de excus. art.* & ita ait lex nostra de exercitio. Et sic est geometria militaribus annumerata artibus, mæchanica scilicet. *Plut. in Marcel.* & sic mensores vocitati magistri geometriæ. *Boet. in lib. de geom.* Et sic Socrates, geometriæ eò vsque dandam operam, monebat, quoad quis possit terram accipere, & dare. Quod Laert. Astronomia porrò recepta est, quæ certissimas astrorum leges, ortus, occasus, & cætera id generis ostendit certissimè, & maximo commodo hominum. Atque ita sunt in academia scholæque, professoresque harum quattuor artium. An ergò species omnes mathematicarum probantur, improbatur genus? At genus nihil est nisi omnes suæ species. Mathematica ars hic dicitur haruspicum, ariolorum,

gum, & similium. Vt habes in legibus sequentibus. Et ita *Alc. ad l metameos. C. de exactorib. & Duar. ad tit. de sicar.* Volunt scilicet hromnes dici mathematici, vt hoc liberali nomine ineptias suas adumbrarent. Quod hic Cuiac. Et ita qui ligaturis, præcantationibus, notis vti solebant ad remedia corporum artē suam eminentiori physicæ nomine vocabant vt quasi nō superstitionem implicare, sed ex natura prodesse viderentur. *c. 6. 26. q. 2.* Sic & habitum philosophiæ indebitè, & insolenter multi vsurpant. *l. 8. C. de prof. & med.* & odiosam artem alio nomine factitāt. vait *Plat in Protag.* Porro autem mathematicorum nomen vsurpatum est aliis auctoribus eadem ista significatione, qua nostris obscurum non est. Et Duarenus adnotauit. Hic scribit, dubitatum de astrologia. Ea vero de astrorū viribus, ac potestate differit, non illis quidē, de quibus physicus tradit, vt de lumine, & calore, sed de cōmentitiis quibusdā aliis, quæ affingunt astris astrologi circa vitas, mortes, mores, fortunas, & id genus alia hominū. Hāc artem (si ars tamen est rerū vanissimarum) prædicentem inclinationes naturales, non euentus necessarios, vetitam nōesse, idem notat Duarenus. Verum sic est dicēdum potius, vt prohibita sit omnis prędictio ex astris, quæ sit de rebus non necessario contingentibus, nec de rebus naturalibus generaliter. Et itaque omnis astrologia ve-

tita sit: quoniam omnis astrologia extera illas est. Faciunt bonam partem astra in pluuiis, & aliis constitutionibus temporum. Itaque & in fructibus terræ, & in morbis, & salubritate. Sic & Thales per astrologiam prospexerit, futurum olei prouentum vberem, vt de eo recitat *Arist. lib. 1. Politic.* Sed & ad mores aliquid astra possunt: quia faciunt quæ ad temperiem: & hæc ad mores. Quæ omnis astrologia agricolarum, nautarum, medicorum Et hi omnes certius præsagiunt. quoniam ex caussis proximis, & rebus iam incipientibus fieri: Astrologi ex generalibus, & longe positis. Quod est verum vaticinii opus, obscura, ac nullo modo vsp iam apparentia precognoscere. Lucia. in *disp. cum Hesio.* De agricolis *Virg. lib. 1 Georg.* *Atque hæc vt certa possimus discere signa*, &c. De medicis Hippocr. *in lib. de aer. aq. & loc. & alibi, & alii.* Alia, quæ de vita, morte, fortuna prædicit, nullatenus ferenda. Nam vetita Esa. 47. Leuit. 19. Num. 13 Deuteron 18. *Cum magia punitur,* (inquit Tertull. in lib. de idolo) *cuius est species astrologia: vtique & species in genere damnatur.* Interdicta astrologia episcopis. *Niceph. Call. lib. 9. c. 5.* Astrologi sub Augusto Româ pulsi. *Dion lib* 49. Hi sunt mathematici toties expulsi. Vt apud *Suet. & Tacit.* Hanc astrologiam damnauit Homerus pater omnis virtutis, dum eadem natorum nocte alterum hasta, alterum consilio valentes facit.

Ilia.

sim.18. quod aduersus astrologos est, qui hos natos facerent eiusdem ingenii. Nam si respondetur nobis, non eodem tamen natos puncto, ab Homero dici, non eodem conceptos, non eodem animatos: quæ duo postrema iam respondentur cõtra exemplum à Cicerone allatum, in hanc eandem nobis eam sententiam, de Spartanis illis duobus regibus *lib. 2. De diuin.* His reiiciemus nos ad Homeri opinionem quod attinet, non solere poetas tradere exactè res, sed indicare leuiter. Etiam Isocrates in orat. con. Soph. obseruat, quod Homerus deos de futuris deliberantes interdum inducit, vt ostenderet, futurarum rerum prænotionem non esse nostri ingenii, sed humanæ sapientiæ captum multò excedere. De duobus postremis etsi meum non est litigare, quia præsentis quæstionis definitionem tandem non conficiunt iurisconsulti à veritate artis, sed ab vtilitate: tamen verbum dixero, quod si conceptionis, & animationis momenta, & alia nosse hic oportet, quæ in arcano imperscrutabili corporum fiunt; nullam esse iudiciariam astrologiam, necesse est. Quid si astra etiam sunt plurima aut latẽtia, aut incognita, à quibus tamen non minus, quàm ab apertis pendeamus? Sed hæc ipsis relinquimus excutienda astrologis, & subtilioribus de astrologiæ veritate disceptatoribus. Nos Homero adiungamus Virgilium, qui lib. x. Pãridem,

& alium eadem natos nocte dicit, & quod hic in paterno occubet solo, alter in peregrino. Lucani illa sunt magni astrologi monachalia, *Stant gemini fratres fœcunda gloria matris: Quos eadem variis genuerunt viscera fatis.* Lyricus, quominus poeta, eo apertius, *Prudens futuri temporis exitum Caligmosa nocte premit Deus.* Horat. *od. pen. lib. 3.* At hæc plurima sunt, quæ respuunt astrologiæ patroni quasi testimonia imperitorum; maxime, quia Ptolomæum primum eius artis fecisse fundamenta volunt; ante illum autem damnatas merito Chaldæorum superstitiosas quasdam obseruationes, & præstigiosas conclusiones. Sed hi neque dissentiunt a nobis in iis, quæ ad animorum propensionem pertinent, ob animæ libertatem, patrum indolem, educationem, cõsuetudinem. Et neque nos dissidemus ab ipsis in his, quæ ad valetudinis statum pertinent, ad naturam corporis, & temperamentum. Vt sola supersit quæstio de fortuitis. In qua cur non sequimur consensum vniuersum, & præsertim theologorum Astrologiam damnantium? Hoc magnum Pici Mirandulæ argumentum in quattuordecim illis libris, quos aduersus astrologos scripsit optime, vt multi volunt. Nam alii infensum istis hominibus ob priuatam caussam, aiunt. Alii, imperitum rerum astrologicarum, affirmant. Et alii, eum non disputare contra vera Astrologiæ

logiæ fundamenta Ptolomæi, sed vt pluri-
mum artificibus viruperatis, & aduersus il-
lam antiquiorum præstigias, & superstitio-
nes. Quo de homine, & opere quicquid cen-
seas, hoc certe magnum argumentum nobis
est à cõsensu doctissimorũ virorum theolo-
gorumque. Et ita etiam ait Vallesius, quod
*Astrologia hæc à viris doctis deridetur vt inana, accordatis explauditur vt inutilis, à legisla-
toribus interdicitur vt impia.* Pendebant A-
lexandriæ tributum astrologi, quod *stulto-
rum* appellabatur, quia à stultis consulerẽ-
tur, vt recitat Suida. Et quæ vtilitas esse po-
test in addicendo prudentiam humanam va-
nis ob summam artis difficultatem vaticiniis
lapsis, & propter artificum arrogantiam,
reliquamque improbitatem (vt hæc in con-
fesso omnibus sunt) mendacibus ferè sem-
per? Sic leges vetuerunt Astrologiam. *l.* 15. §.
3. *de iniur.* quia hæ aptentur ad ea, quæ fre-
quenter, & facile fiunt. *l.* 5. *de legi.* Quod si de
statu, & mutationibus regnorum, quasi ist-
hæc à syderibus sint, vt Plato quoque sensis-
se videtur in Epinomide, nos audire astrolo-
gos voluerimus: perniciosissimam artem de-
prehendimus, & in caussis his principalibus
meritissimè condemnatam. vt dico ad *l.* 5. At-
que quod artem licitam vsque ad Christum,
ait *c.* 1. 26. *quæst.* 3. falsum est. Nec enim si
proba ars est, eam extinxisset Dominus, nec
si improba, vnquam licita esse valuit. Et

non iuuat stella cõtra nos, quæ magos duxit, quæ non ex his, de quibus pendent astrologi, sed alia, & diuinæ virtutis. Quod theologi docent. Quidam etiam opinati sunt Balaamum de ea exoritura insinuasse Persis olim, & prædixisse, futuram nunciam veniens Christi. lege *Niceph. Cal. lib. 1. hist. eccl. c. 13.* Hæc itaque magorum sapientia, & diligentia, qui astrum obseruauerint, & ex veteribus monumẽtis vim illius cognouerint. Sic nos, quum viderimus, signa fieri in cœlo illa, quæ Christus ipse futura ante alterum eius aduẽtum, prędixit, statuemus de aduentu isto, nec tamen ex astrologia. Et de Astrologia plus satis. Astrologis autem similes sunt *Chiromantici*. Imo hi sunt vaniores multo, qui astra sibi in manu cõfingunt, quæ referant ad illa in cælis astra, & cum astrologis ex astris illis diuinant. At vero si de Chiromantia parte Physiognomiæ sermo est, eam vtique non dicemus vanam. Nec enim vana est Physiognomia, quę ex faciei, & corporis reliqui habitu iudicat cum de corporis, tum etiam de dotibus animi. Et recte Socrates à physiognomo notatus fuit. *Cic. De fat.* est videlicet corpus quædam imago animæ, vt dicebat, nescio quis. Et animi mores sequuntur corporis temperaturam. Quod Galenus libello complexus est. Ex corporis lineamentis, colore, figura, forma, aspectu, incessu, locutione, similibus, quæ in ipso homine sunt, hæc

est

diuinatio physiognomorum. Aristoteles librum cõfecit, quem habemus, Physiognomicorum: & ita exorditur, *Quod & animæ sequãtur corpora, & ipsæ secundum se ipsas non sint impassibiles a moribus corporis, id manifestum sit*, &c. Atque illic concludit sane esse artem aliquam Physiognomiæ; quam & docet. Tu vero obserues, in eo libro de moribus solum, non de alia re vlla, exponi: & id primum quod ait, esse artem aliquam. neque enim aut ipsa hæc naturalis numquam fallit. vtio Socrate notatum est. Et dixit Xenophõ in Oeconomico, animo improbos nõnullos pulchros corpore. Sed ad longitudinem, & breuitatem vitæ considerat manuum lineas *Aristoteles lib. 1. hist. anim. c.* 11. Et creditur id nec prorsus vanum: quoniam ad formationem spectant illa lineamenta, & formatio ad temperiem, ex qua est breuitas, & longitas vitæ. Aut si rem istam incertissimam credimus, dices, in ea historia non esse tantæ auctoritatis Aristotelem, quantæ est in Philosophicis. Quod omnes admittunt. Et simile affertur de libris *Problematum:* in quibus multa conficiantur ex aliorum opinionibus. Etiam negant aliqui Aristotelis librum *Physiognomicorum*. Sed ego vt illam partem diuinatricem de vita, & morte condemno, & condemnatam cum reliqua omni diuinatione puto, ita coniectricem istam de moribus reprehendere non possum, cuius & in iudi-

ciis multum esse vsum animaduerto. Q
ta enim Cicero in Verrem, Vatinium,
nem, Antonium, alios hinc petita argume
ta? *Nonne ab imis vnguibus vsque ad v*
summum (si quam coniecturam affert hom
bus tacita corporis figura) ex fraude, fallac
mendacijs constare totus videtur? Cic. pro C
mœ. Et nostri interpretes iuris vtiq; lerun
vt suspectiorem habeant deformiorem, &
quæstionibus ab eo tormenta incipia
Sicut & ab eo, cuius vel turpius nomen
Sic non est damnata Physiognomia.
tilissimi geomantes, qui in terra describ
loca planetarum: pyromantes, hydroma
tes, reliqui semiastrologi, & astrologis lon
variores. Hi sunt mathematici, qui hac le
ge damnantur. Et qui figuris mathema
cis vnà & nomine mathematicorum ab
tuntur.

AD L. I.

HARVSPEX nomen habet ab *haruga*, h
hæc est hostia, sic dicta ab hara. Quod ve
tus interpres in *Phorm.* nam ab horarũ inspe
ctione deducitur, *c.* 1. 26. *q.* 3. exta inspicium
haruspices, & futura inde prædicunt. *d. c.*
Ceterum & *portenta* isti interpretabantur.
Quod vides ex *Cic. orat. de haruſp. resp.* Et *sa*
cerdos hic nominatur. Quod tu capies de hu
iulmodi vaticinatoribꝰ. Sic Sybilla sacerdos
Virg. lib. 6. & augures *sacerdotes. Cic. ep.*
lib.

fam. qua de re & ampla nominis sacerdotis significatione videris *Scalig. lib. 3. poet. cap.* Pergit lex: *qui huic ritui adsolent ministrare.* Hi erant victimarii, qui & *popæ*, & *cultrarii*, qui victimas mactabant, qui ignem, & reliqua sacrificio parabant. *Suet. in Calig. c. 32. Spartian. in Ge. Liu. lib. 40. Valer. Max. lib. 1. c. 1.* Sed & Athenæus de hoc, & quod ipsi etiam summi magistratus victimas feriebãt, scindebantq; *lib. 14.* Erant, qui (vt opinor) facere haruspicinam dicebantur. Cic. lib. 6. ep. 18. *Neque erat ferendum, eum qui hodie haruspicinam faceret, in senatu Romæ legerẽtur ei, qui aliquando præconium fecissent, in municipio præcones esse non licere.* Ait lex, *ad limẽ*, id est, ad domum, vt mox loquitur. Fortè etiã notat, quod in liminibus ianuarũ multa huiusmodi maleficia cõmittebantur. Vnde & mos tollendi nouam nuptam, ne tangeret limen ostii domus viri. Ait lex, *nec ob alteram caussam, &c.* Mali pellendi, etsi nõ veniant, vt faciant malè. Ex malo enim semper afferatur aliquid mali. Sed & leges id cauent, vt desinant mali esse. Et ita cum excommunicatis statuunt canones. Spectat porrò hæc nostra ad *l. 2. C. de pag. & sacrific.* vbi in hoc prohibentur sacrificia, ne de futuris disquiratur. Nam sacrificia ipsa non videtur Theodosius, auctor eius legis, interdixisse paganis, si sumptus subtraxit tantum, teste

Suida. Et verò princeps prudentissimus id putauit ad extinguenda illa sacra, quae poterat, necare eum, qui alimonia dere *l. 4. de agn lib.* Constantius ante Theodo iussit, cunctos sacrificiis abstinere *l. u. C. de ga.* sed ea iussio desiit restituto paganico tu à Iuliano. Nec reualuit per Valentinia Valentem, quorum in Codice Theodos illa est l. 9. *Haruspicinam ego nullum maleficiorum caussis habere consortium co neque ipsam, aut aliquam praeterea cer sam a maioribus religionem genus esse arbi criminis. Testes sunt leges á me in exord peritii mei datae, quibus vnicuique, quod a in viuis, sed colendi facultas tributa est. haruspicinam reprehendimus, sed nocenter erceri vetamus.* Valenti haec adscribit *Pa Diac. lib. 12. histo. misce.* & ego Valentinia adscripsissem. Sed audiemus simile con Constantini in *l. seq.* Atque nos hoc tra mus plenè, si permitti debent improbi tus, *lib. 3. de iur. bel.* & indicauimus etiam argumento hoc Valentiniani, vt quod ex liceat esse animo ergo viuos, id & licea cultu, & religione. At Theodosius, vt extinguere ista cœpit, & Iustinianus exu penitus repositâ lege Constantii, reie Valentiniani. Et itaque leges aduersus sacrificia paganorum latae laudantur. *c. 41. 21.*

Sequitur in nostra *cõcremando*, &c. Capi punie batur antea haruspex, qui de

principis, vel de summa reipublicæ respon-
derit: item & qui consuluisset. *Paul. lib. 5.*
sent. tit. 21. hic grauius (nam grauissima pœ-
na ignis *l. capitalium. de pœ.*) punitur, etiam
si nec de principe respondeat. Sed per con-
trarium is, qui consuluit haruspicem, non vt
olim capite, at mitius plectitur. Quamquã
hic punitur omnis, qui consulerit haruspicẽ:
olim verò non nisi is, qui de salute principis
consuluisset. Fortè igitur hîc nihil mutatur
in causa principis, sed statuitur in aliorum,
quod ante non fuit. Nam consulentes de vita
aliorum vides non punitos ex illis Tertull.
aduer. gen. *Cui opus est persequi super Cæsa-*
ris salute, nisi à quo aliquid aduersus illam co-
gnatur, vel optatur, aut post illam speratur, aut
sustinetur? Non enim eadem mente de cæris consu-
litur, qua de dominis. aliter curiosa est sollici-
tudo sanguinis, aliter seruitutis. Iulius item
Firmicus hoc tantum videtur cauisse, ne de
vita Romani imperatoris, aut de statu reipu-
blicæ responderetur. adi eum *lib. 2. Mathes.*
Ait lex, *suasionibus, vel pramiis.* Pretio
aliquando intercedat, oportet, vt ali-
quod delictum admissum sit. *l. 2. in fi. de his,*
qui no. inf. l. 2. de iu. fi. & tradunt ad *c. 1. de ho-*
micid. lib 6. Sequebatur in lege Constanti-
ni *superstitioni enim sua seruire cupientes po-*
terunt, publicè ritum proprium exercere. C.
T. l. 1. & eiusdem imperatoris eo tit. l. 2. *ad*
priuatam domum prohibemus accedere. Qui

verò id vobis existimatis cõducere, adite hara publicas, atq; delubra; & consuetudinis vestra celebrate solennia. Nec enim prohibemus praeteritæ vsurpationis officia libera luce tractari. Hęc scilicet priuata conuenticula suspectaq; dominãtibus meritò. *Nam ab vllo genere non æquè summum periculum est, si cœtus, & concilia, & secretas consultationes esse sinas.* quod Cato. *Liu. lib.* 34. Sic ꝓspectum, ne qua sacra fierent in operto. *lib.* 39. Notes verò quid permissum à Cõstãtino fuerit, & quid sit à Iustiniano sublatũ. Restat in vtriusq; sanctione *non delatorẽ esse*, &c. Turpe delatoris nomen. *l.* 3. *C. de iniur.* Delatores inimici generis humani. maximũ humanę vitæ malũ, & execrãda pernicies. *l.* 2. *l.* x. *C. T. de peti. & vlt. dat. & delator.* impii, & diis inuisi homines. *Plutar. in Dio.* genus hominũ publico exitio repertum, & pœnis numquã satis coercitum. *Tac. lib.* 4. *anna.* Dion virgis cæcidit, & excoriauit vt apud *Plutar.* More maiorum puniendos Nerone mortuo delatores flagitauit senatus. *Tacit. lib.* 2. *& lib.* 4. *hist.* more maiorũ puniri, id est, affici extremo supplicio: quod explicat *Alc. lib.* 4. *parerg. c.* 21. *& Faber lib.* 1. *semestr. c.* 7. Ministri (vt puto) sunt, qui *mandatores* dicuntur in *l.* 2. §. 3. *&* §. 4. *l.* 22. *in fi. l.* 23. *l.* 24. *de iu. fis.* & qui delatorem subiecerunt. *l.* 15. §. 1. *eod.* Qui per suppositam personam delatori caussam dederunt. *l.* 34. *de pœn.* qui delatori ad rem nuntiandam, pro-

den-

dandumque subseruiunt. *Harmenop. lib. 1.* tit. & late *l. 1. §. pe. ad S. C. Turp.* instigator, exhortator simplex non fungitur opera mandatoris *l. 20. de his, qui not. inf.* Cõtra hos delatores, & mandatores asperrima sanciuit Titus Suet. *cap.* 8. Pertinax. *Herodia. lib. 2.* Seuerus. *Herodia. eo. lib.* Macrinus. *id lib. 5.* Gordianus. *id lib. 7.* Aurelianus. vt apud *Vopisc.* Nec oblitus Traiani sum, qui deportandos iussit. vt in *Panegy. Plin.* vbi & ritum deportandi legeris. De his exultatum missis ad arenas Getulicas habes *Martial. epigr. 4. lib. 1.* Hodie si nulla pœna scripta lege est, arbitraria erit. Pari pœna cum delatoribus puniri subornatores, quos ego *mandatores* supradictos censeo; scripsit *Paul. lib. 5. sent. tit. 13.* & capitalis gladii constituta olim fuerat. *l. 2. & 3. C. T. de delatori.* Non illi, nisi sub malis tyrannis feruntur. sub Tyberio, Nerone, Commodo, similibus. Sic illæ adclamationes his mortuis, *Delatores ad leonem, Delatoribus metum, Delatores de senatu, Delatoribus fustem.* Lampr. in Comm. Est verò nomen delatoris sic odiosum, quia index est delator latentis alicuius rei. vt ait *Harmenop.* Sic *nunciatores*, & *nuntiatio*, qui delatores, & delatio, *d. tit. de iu. fi.* Sed & *quadruplatores* dicebantur, quia præmio quartæ partis eius, quod deferebant, potiebantur. Vt apud *Fest.* Exitaq; iũgi nomina solitũ *quadruplatores* & *delatores*. Vopisc. in Aureli. & quadruplato-

res extinctos dici de delatoribus. Eos exti-
xisse Antoninum Pium, recitat Capitolinus.
De parte octaua tradit *Harmenop.* De die-
dia ait *l. vlt. C. T. de pet. & delat.* Et variatum
tique est hic, seruato semper nomine vim.
Nam & ante Neronem fuit quarta. *Tac. lib.*
4. *ann.* & hunc tamen redegisse ad quartam
scribit *Suet. c. x.* adi & Cuiac. *ad l. 2. C. de de-*
lat. Sed etsi non præmii caussa quis deferret,
videri potuit delator. Nam ait Tacitus, *eas*
accusationes cũ præmio exercuit. lib. 2. histor.
at contra est. *l 2. D. de iu. fi.* Et quidem apud
alios scriptores videntur hi delatores dici,
qui artem accusandi factitarent. Et delatio
vtiq; est generale verbũ supra accusationem.
l. 11. in fi. l. 13. de accus. tamen delatores apud
nostros hi, qui de rebus ad fiscum spectanti-
bus magis agerent, *l. 1. de iu. fi.* & hos ita, qui
fisco deferunt, solos execrabiles esse, inquit
4. *C. de delator.* Sollicita omnia tenebat hæc
delatorum curiositas, & auaritia: quod vide-
ris *eo. tit. C. T.* Fisci enim priuilegia plurima
sunt, nec ille vincitur sub principibus mali-
dum vigent delatores. Adi *Alc. lib. & parerg.*
c. 6. callida horum commẽta erant, interpre-
tationes dicit *Tac. lib. 3. ann.* fiscales calumni-
as Suet. in *Dom. c. 9.* occulte deferebant, non
probabant. vt Cuiacius ad Paulum alicubi
notat. Sed verum tamen est & palam accu-
sasse, & arguisse. *Tac. lib. 6. ann.* etsi clam fre-
quentius, & per calumniam. Videas velim
Lucia-

Iuuia de non te. cre. At per se etiam odiosissimum nomen accusatoris est. Et itaque Cic. lib. 2. De off. *Duri hominis, vel potius vix humani videtur, periculum capitis inferre multis: id cum periculosum ipsi, tum etiam sordidum ad famam committere, vt accusator nominere,* &c. Et sic Verrem ipse accusaturus, excusat se statim ob hoc factum. & nostri doctores vel semper recusant scripto, verbisve instruere accusationem: vel timide, & non nisi ex causa id faciunt. Aduersus delatores illud etiam est constitutum, vt punirentur, si sæpius hoc egissent, etiam si delata probassent. *l. 13. l. 28. C. T. eo.* aliàs non puniebantur, si probassent. *l. 8. l. 1. l. 12. eo.* & apud Harmen. sicut neq; accusatores puniuntur, si non sint calumniatores. *l. 1. ad S. C. Turp.* Ille porrò non est delator, qui ex officio defert, item qui aliter id facere tenetur, & qui ad vtilitatem ciuitatis defert. *l. 2.* vbi & alios casus notat *Ang. de in.* Si quisque autem deferre hoc crimen tenetur. *l. vlt.* & id fit in vindictam generis humani, quod senties ad *l. 6.* Ergo hic non est delator. Et de his nimium multa.

AD L. IV.

Magicis accincti artibus. Agnoscis illa Didonis. *Testor, cara, Deos, & te, germana, tuumque Dulce caput, magicas inuitam accingier artes.* Et accingi operantes magica solitos, notas de eodem, *Vnum exuta pedem vinclis in veste recincta.* & Horat. saty. 8. lib. 1.

Vidi egomet nigra succinctã vadere palla
pidiam pedibus nudis. Ait lex nostra, *aut*
salutem hominũ moliti, aut pudicos animo
libidine, &c. Hìc verò non videtur proh
magia. nisi per eam fiat istorum alterum
hæc fieri posse creditum. *Virg. ecl.* 8. & *H*
ratius d. saty. 8. apertius quomodo fiere
quamquam molimina ista magicarum
tium commemorare potius, quàm doce
solent poetæ. *c.* 6. 26. *q.* 2. Recole notata de
matoriis ad *l.* 1. Sequitur in ista lege, *reme*
humanis quæsita corporib. Si de remediis p
malam magiam quæsitis intelligit: malè C
stantinus. quia re per sepessi mavti necin
num liceat. & res interdicta omnino, ea n
latenus retinebitur. Fisci est thesaurus
magica inuentus. *l.* 1. *C. de thes.* Atq; diserte
medicamentis per magiam non quærend
cautum habes *c.* 2. & *c.* 3. 29. *q.* 5. Et etiã Cõ
tini constitutionẽ sustulit post Iustinian
Leo nou. 65. Et quia hæc fieri bona neque
per magiã, & quia nec bon' vsus rei male
probat, sicut malus vsus bonę nec eã infam
cum id genus aliis, quæ illic Leo. Ceter
potuit lex ista capi de remediis, quæ cum
sint physica, habere magię, hoc est, occult
ris sapientiæ, rationem videntur. pro qui
& capitis supplicium irrogare solitique
filii Constantini, & proximi successores.
enim Ammia. lib. 19. *Si qui remedia qua*
ge, vel doloris alterius collo gestaret, vt ve

tem capitis interibat. & libro 29. *Anum quandam simplicem interuallatis febribus mederi leni carmine consuetam occidit vt noxiam. Et visus adolescens in balneis admouere marmori manus vtriusq; digitos alternatim, & pectori, septemq; vocales litteras numerasse, ad stomachi remediũ prodesse arbitratus, percussus gladio est.* Idem anteaque factum à Caracalla, recitat Spartianus, in eos, qui remedia quartanis, tertianisque collo annexa gestarent. Circa hæc arcana versari magiam quandam bonam volunt, quam naturalemque contendunt, sed ab occultis nec explicabilibus caussis. Sed an ista sic remedio sunt corporibus? ista dico carmina, & murmura, & libellos. Nam quæ de lapidibus, herbis, aliis corporibus traduntur, ea refutari nõ possunt. Verum & de libellis ad collum appensis credidit Pericles. vt apud *Plut.* Et Atheus Bion. vt apud *Laërt.* Indi solam ferè hanc putãt medicinam, vt apud *Stra. lib.* 15. Incãtationes esse, & earum laudes tradit *Xenoph. lib. 2. de fac. Socr.* sed Socratis incantationes sunt sermones sapientiæ, quibus animo medetur. nã quę in corpore oriũtur infirmitates, à medicis curantur: quæ in animo, à legislatore. Demosth. in 2. con. Aristog. *Multa remedia morbis corporis, morbis animi remedium vnũ oratio.* Isoc. in orat. de pa. Et ita etiã capere pores, quod Plato de carminibus obstetricũ potentibus notat in *Theat.* vt artem illam Socra-

ticam indicet, qua sapiens ille vtebatur ... ximè, vt bona de animis hominum educ... variis interrogandi generibus exprim... veras rerum sententias ab his, qui eas m... me potuissent per se promere, & quasi p... re. incantatio serpentum, cuius idem m... nit in Euthydemo, simile mysterium co... net: & serpentum nomine insinuat effer... homines, & se obdurantes aduersus re... monita, & aures obturantes. Sic in Char... de de incantationibus ad animum loqui... non ad corpus. Sic omnis Platonica phi... sophia scripta est. Sed & de serpente q... est Psal. 58. *Sicut aspidis surdæ obturanti... rem suam, quæ non auscultat voci mussitan... vtentis incantationibus peritissimi*, id affirm... quod de feris hominibus, dixi. Nec adfirm... tamen, serpentes ipsos incantari posse, q... uis & verum credas, quod illic tradunt th... logi interpretes, vtramque obturari ab... de aurem contra incantamenta. nam ea... cantatio serpentum non est, nec cantat... rumpitur anguis. Sed psalmus vtitur fab... moraliter: vtquod de angue habet fabula... peccatores obturent aures incantanti... rectè monentibus, sapienter loquentibus... hęc pulchrè *Valles. de sa phil.* Et eadem d... xteritate is exponit, quod de fascinatione s... gnificat apostolus *c. 3. ad Galat.* nam vanu... est, quod de fascinatione dicitur, quicquid f... remedia aduersus eam prodatque Plin...

postolus quasi prouerbio ex vulgi opinione vtitur ea locutione. verus nam que sit, nec ne, vulgi sermo, vnde huiusmodi accepta sint, nihil refert; sit modo verum, quod dicitur a apostolo. Etiam fabulis vtitur scriptura *Iud. c. 9.* & sæpe parabolis, & his similibus ad docendum, ad illustrandum, quod verum sit. Sed redeo ad remedia ista hæc humanis insita corporibus. Et inquit Apul. apol. 1. *Veteres quidem medici etiam carmina remedia vulnerum norant, vt omnis vetustatis certissimus auctor Homerus docet. nihil enim, quod salutis caussa fit, criminosum est.* Recitat Vallesius, remedia carmina dicta à Catone, Varrone, Theophrasto, Aëtio, Sereno, Tralliano, Græcis, Latinis, Arabibus medicis, etiam à Galeno. atque, qui libellus extat in nothis Galeni, non contemnendi auctoris sit, à quo remedia hæc cantionum etiam adstruuntur. Sic vt Ammianus nec mentitus sit, qui auctoritate medicinæ hæc admitti, scribit *lib. 16.* Etiam Vlpianus recitat, quod multi cum prædicatione adfirmarent, hæc sibi profuisse, quæ agunt incantatores, siue exorcistæ. *l. 1. §. medicos. de extr. cog.* Verum idem hic noster nec medicinæ genus ponit: & illos *impostores* vocat. Neque enim tu *impostorum* leges, pro *impostorum*, in *d. §. medicos*, quod nullo sensu, nulla ratione facit *Alc. lib. 2. Parerg. c. 23.* Nam vt mathematicorum nomen sibi sumebant magi, reliquique, &

vulgò ita appellabantur; ita isti incant
de receptare nomen cœperunt rei non
ptæ. Si quidem exorcistarum muna
in ecclesia adiurantium dæmones. *l. 6.*
ep. & cler. vt apud *Alc. d. c. 23.* quod Salom
nis inuentum ait *Ioseph. lib. 8. antiq.* Qu
men de re velim videas *Bod. lib. 3. dæmo*
bi docet, prophetas numquã his vsos e
cismis, quibus nuncvti mos est apud mul
nec vsam ecclesiam primitiuam. Scribit
contra testimonium *Iosephi, lib. 1.* Illi aut
impostores affectarunt receptũ nomen
orcistarum, dũ & ipsi cantaminibus, sed p
fanis medebantur. Et hæc damnantur
c. 6. 26. q. 2. quæ alii scelera, isti remedia nom
nãt. vt sic liceat nobis vsurpare verba Tac
1. hist. *medicorũ disciplina condemnat. d. c. 6.*
insanias censet Plut. in Petic, & si quid v
Lucianus. is ita in philopseude, *per veri*
& incantationes sanitatem operari, non cre
Plinius autẽ lib. 28. c. 2. *maxima quæstio, &*
semper incerta est, valeantne aliquid verba, &
incantamenta a carminum in medendo; sed va-
tim sapientissimi cuiusque respuit fides. Ego
sic censeo, vt valeant imò hæc, sed per acci-
dens, & propter opinionem, quam fiden-
tem incantationibus gerit ægrotus. vt in ro
Galeni notho exponitur. nam ab affectis-
nimæ sequi affectaque corporis, certum, &
receptum. & bonam spem conferre ad re
mnem, non dubitatur. Et itaque leg-

noster hic nihil istorũ punierit: qualia, illa demum sint. Sed innocenter facta debent tamen. quod mox exprimitur. theologos spectat, de pectoribus homi- superstitiones eiusmodi extirpare, do- eque, falso iri non ad Deum, & ad res, ibus vim medendi dedit Deus. Et fal- esse sententiam illam, *Nihil, quod salu- causa fit, criminosum*. At leges non de- ent extẽdere huc suam seueritatem, si quid terea grauius non admittitur. Et sic Bartolus ista capit in foro ciuili, non in con- cientiæ. Decianus per hanc legem, sed rgumentando, scribit *cons.* 20. *lib.* 3. pro tui- ione corporis, & rerum suarum, & præsertim niuersalis populi posse quem vti arte magi- ca, & incãtationibus. Quod quale sit, ex mo- dò dictis apparet. & plenius dico *lib.* 2. *de in. hel.* Sequitur hîc, *aut in agrestibus locis in- nocenter*, &c. vbi si dicimusque, Constantinũ indulsisse paganorum superstitionibus, nihil est absurdi in verbo nostro. vt intelligis ex *not. ad l. præced.* Fuit & ipse Constantinus de- ditus etiam Christianus his superstitionibus, vt Baronius in historia ecclesiastica docet. vt turpiter fecerit Zonara, qui illum pietate contulerit magnis apostolis. Sed hæc ad mentem Iustiniani decet accipere. adeoque interpretabimur de eo diuino cultu, qui & paganorum quidem fuit, agrorum lustratio. *Virg. ecl.* 5. *& lib.* 1. *Georg.* at fuisse etiam anti- quus in ecclesia viderur: necdũ antiquat⁹ est,

quum Deus pro fructibus terræ ſole
pa, & tempore, extra opidorum port
vicis rogatur. Vnde *dieſque* dicti *rogati*
Sed & aliis temporibus extra ordinem
hæc vidimus ſæpiſſime in Italia ad au
das cæli tempeſtates. Nec dubito, quin
diſponi, & fieri poſſint innocenter. A
& labores hominum ſternerentur. Et tu
de Virgilio rurſus, *hominumque, boum*
labores. lib. 1. Georg. *Sternit boumque lab*
lib. 2. Æneid. adeoque intelligis, quæſto
illum, aut magiſtrum ſcriniorum, qui leg
iſtam (vt eorum id munus erat) dict
Virgilii fuiſſe perſtudioſum.

AD L. V.

DE aruſpicibus, & mathematicis, quor
hîc mentio, expoſitum antea eſt. *Ar*
circa aras deorum accipiunt reſpõſa dæ
num, *c. 1. 26. q. 3. Augures*, qui & *auſpices*,
latus, & cantus ſeruant auium, atque ex
vaticinantur. eo. Habet de his *Horat. ed.*
lib. 3. Sed & *Cic. ep. 6. lib. 6. famil.* vbi & inte
ligis, augures publicoſque, priuatoſque fu
ſe. Nam ait, *ego augur publicus*, &c. Et ve
Cicero in collegio augurum fuit. & illud R
mæ dignitatis multæ. Sic & ius augurale v
de *Cic. lib. 3. fam. ep. 4. 9. x. 11. & in Cato. &*
lib. de diuin. item *Macrob. in Satur.* nec enim
ad ſolas aues ars eorum ſpectabat; at ab il
vna artis ſpecie nomen fuit. *Dionyſ. lib. 2.* A
ic lex

...& vatum praua confessio. Sed vates an ...fates à fando? aut solenni istarum litte... commutatione vatem pro fate dici... id de hariolo notant, quod sit quasi *fa...* à fatis, & fando: vt pluries mutatæ inui... sunt literæ etiam istæ. Fatuari eos, qui ...spirabãtur à Fatua vxore Fauni, dixit *Trog.* ...43. Et fatuos diuinare magis, & brutaque ...gis præsentire, disputat Vallesius accura... *de sac. ph. c.* 30. vel quia habent diuinatio...em pro prudentia, vt sapientes habent sci...et prudentiam pro diuinatione; vel quia & ...ta illi fantur. & in plura sic etiam incidãt, ...æ existant. vel quod eos occupat facilius ...alus dæmon; & is non quidem cognoscere ...tura potest, sed facilius potest præsentire, ...am homines. Illud fatuorum commune ...m brutis est, & certius, quod præsentiunt ...ro pestates, & id genus alia melius, quàm ...ri sapientes. Ista enim afficiunt sensus. & ...i mente carent, aut affecti mente sunt, sen...bilibus magis afficiuntur. Et ita exordia fu...rorum motuum sensus istorum magis af...ciunt. Istam diuinationem, quæ naturali...er contingit per compassionem cum caus...s, aut per exordia rerum, nec in fatuis ma...is damnes, quam in brutis. audi Virgilium, ...empestates quomodo prænuncient, *Cum ...edio celeres reuolent ex æquore mergi, Cla...oremque ferunt ad littora: cumque marinæ ...in sicco ludunt fulicæ.* &c. libr. 1. Georg. illam

alteram diuinationem, si periculum
prohibebis & in ipsis fatuis, & incō
vindicabis. puta, si de capite, aut re
cipis effutiat fatuus, compescendus
animi hominum afficiantur male. in
la etiam furiosos, non tantum nocentes
iicit magistratus, si aliter contineri non
sunt. *l. congruit. l. diuus. de off. præs.*
si quis fatuum de eo consulat, is seuer
puniri, atque alius vaticinatorum co
tor poterit. Vates hîc intelligis de vat
toribus, qui se Deo plenos adsimulant.
lib. 5. sent. tit. 21. de diuinis, qui itidem se
plenos simulant, & futura coniectant.
26. q. 3. Sentis item ad hæc legis nostræ
Virg. Æneid. 6. *Deus ecce Deus, cui tali*
Et Luca. libro 5. *atque Deum simulant*
Instinctam sacro mentem testa
&c. Pergit lex de Chaldæis, & magis. *Chal*
non ex artis, sed ex gentis vocabulo nom
Cic. lib. 1. de diuin. Etsi dicit Tac. ann.
Chaldæorum arte famosus. Et horum m
nit Tacitus sæpe. *Chaldæorum promiss*
nal. 2. *quæsitum per Chaldæos in domum C*
ris, annal. 3. *obiiceret Chaldæos, magos, inter*
gatumq; Apollinis Clarii simulacrum supe
ptiis imperatoris. ann. 12. *Scribonianus inte*
um agitur, quasi finem principis per Chal
scrutaretur. eo. hæc videlicet studia Bab
nii, & tota Chaldæorum gens sedulo, &
mi tractarunt. *c.* 11. *dist.* 27. *Nec Babylon*

...numeros. Horat. od. 11. libro 1. Chal-
...caterosq; diuinos. Cic. de fa. De magis itē
...lib. ann. 6. 12. 16. & sacra eorū obiecta, &
...stitiones memorat. De his verò omni-
...Claudian. in 4. consul. Honorii. *Te Per-*
...cinere magi te sensit Etruscus Augur, &
...spectis Babyloni⁹ horruit astris: Chaldæi stu-
...senes, &c. Et in 6. *consul.* itidem meminit
...byloniæ curæ stellas salubres spondentis.
...de augurali disciplina ab Etruria Liuius.
...auspicibus multam tribuere fidem Italos
...uisse, ait *Herodia. lib.* 8. Magos sa-
...iuris interpretes in Persia extitisse, adeo-
...que diuinationibus plurimū occupatos, tra-
...ont omnes. De ipsis, & sapientia ipsorum
...de *Laert. lib. de vi. phi. in prin.* Magorum
...odigiosa miracula, & medicamentorum
...ires: & magodia poema, quô ea referun-
...ur, nominat *Athenæus lib.* 14. Magiam
...audulentissimam artium natam è medi-
...ina, adiunxisse vires religionis, & artes mi-
...cuisse mathematicas, ait *Plinius libro* 30.
...*p.* 1. vnde intelligis, cur hoc titulo de male-
...icis & mathematicis adsumpti sint magi.
...equitur in nostra lege, *sileat omnibus di-*
...nandi curiositas. Sed & omnis sileat hæc
...riositas. Quoniam *omnes artes huiusmo-*
...vel nugatoriæ, vel noxiæ vitandæ penitus.
...6. 26. q. 2 *nec diuinationes aliquas in aliqui-*
...rebus quis obseruare præsumat. c. 1. de sor-
...leg. *Quid crastina volueret ætas, scire nefas*

homini. Statius lib. 3. Theb. vbi lati
hæc. & Horat. *Tu ne quæsieris, scire ne*
Sed audi de his hominibus Tacitum. hi
genus hominum potentibus infidum sp
bus fallax, quod in ciuitate nostra & vet
semper, & retinebitur. Sed audi fructu
alios. *Circa Deos, ac religiones negli*
Tyberius, quippe addictus mathematice,
suasionisque plenus, cuncta fato regi. Suet
c. 69. Verum contra nostram generale
lam definitionem habuit in sententiis
Pythagora, *Diuinationem omnem honora*
apud Laërt. Et Stoici diuinationum ith
species omnes adprobarunt. vt mirum
sit, si iurisconsulti Stoicorum, vt creditu
lumni isthæc tractarunt quasi rem sci
Contra autẽ Cynici, Epicureiq; & irrid
omnia & reiiciebãt. fuerũt sc. qui irridere
retinenda crederent tamen propter pat
mores. Et itaque ipsi reiecti Epicurei, &
cti ex vrbe, qui sua cum philosophia rem
uelletent publicam. vt tractaui *lib. 3. de*
bel. Peripatetici inter hos medii exti
quos sequimur hodie, quique sic tradid
vt quæ diuinationes referri possunt ad
sas naturales, & sunt de naturalibus reb
probari possint, ac verò debeant. & it
diuinationes medicorum, nautarum, a
de quibus antea diximus, & dicemus ad
At illæ augurales, astrologicæ, reliquæ,
rum artificiosæ sunt rationes, valete ne

Non captabat augurium Abrahamus, sed sacrificii reuerentia aues abigebat, *Genes.15.* Et illa Iosephi, *An ignoratis, quod non sit similis mei in augurandi scientia?* quæ itidē in Genesi esse dicuntur, nec adfirmant, Iosephum fuisse augurem: sed qualis vulgo apud Aegyptios credebatur, talem eum nominant ad terrendos fratres eius. Non item referas ad augurium ea, quæ Elisæus agit cum rege, & vaticinatur ex iaculatione terna, quasi alius aliquis Chalcas cum suis illis decem auiculis: nec enim, vt Chalcanti, oblata illa prophetæ Elisæo sunt, at iussa, & intellecta ante quam facta sint, & curata regi insignū, quod non esset nisi ter percussurus Syros: cum non sagittas reliquas ex verbo prophetæ, at duas tantum iaculatus fuisset. Quæ apud Valles. Et vero sic legimus in sacris libris, *Ne vos cōuertito ad pythones, & ariolos.* Leu.19. & c.20. *præstigiatricem ne sinito viuere.* Exo.c.22. *Ne inuenitor in te diuinationibus vtens planetarius, coniector, præstigiator, vtens incantatione, ariolus, necromantis.* Deut.18. *peccatū diuinationis est rebellio.* 1.Reg.16. excidit pythones, & ariolos Saul.1.Sam.28. *inspectores nugarū, consultores mathematicorum, phanaticorum, augurum, aruspicum improbate.* c.4.23.q.4. De phanaticis vide *l.1. §. vlt. de ad.ed.* Pulsos vrbe, Italiâ mathematicos, habes *Tac ann* 13. *hist.2. Tertull. de idol. Suet. in Vitell. c.36.* Et de Vlpiano *Rufinus in coll. leg. Iud. & Rom.* sic

scribit; *Interdicta mathematicorum* [illegible] *ra. nec hodie primũ, sed vetus hæc prohibi* [illegible] *extat S. C. vt mathematicis, Chaldæis, &* [illegible] *& ceteris, qui simile incertum fecerunt,* [illegible] *& igni interdicatur, omniaque bona eorum* [illegible] *blicentur. sæpissime denique interdictum* [illegible] *ferè omnibus principibus, ne quis omnino* [illegible] *iusmodi ineptiis se immisceret. Et varijs* [illegible] *ti sunt qui id exercuerunt.* Audiuimus [illegible] exilio. lex nostra ait, *etenim supplicio capi* [illegible] &c. Hoc verò, vt dixi, solum in caussa pri[illegible] cipis, & reipublicæ, exposuit Paulus. & ita [illegible] iam Vlpianus in eo fragmento subdit, *nã* [illegible] *de principis salute, capite puniti sunt, vel* [illegible] *alia grauiori pœna adfecti.* Sed Cõstantius [illegible] inquit, *quicũq;* Paulus de reliquis ita, *ciuita te expelli placuit, ne humana credulitate pra[illegible] ci mores ad spem alicuius rei corrumperentur, vel certè ex eo populares animi turparentur.* Modestinus l. 30. de pœ. *quo leues hominũ a[illegible] mi superstitione numinis terrerẽtur.* De imp[illegible] cis terroribus Horat. in vtraq; *ep. lib. 2.* Se[illegible] viuos exuri magos, scripsit Paulus. quæ [illegible] grauior illa Vlpiano dicta pœna. Sic & p[illegible] ignis supra *l. 3.* Et iterum gladii in §. *eadẽ. in tit. vlt.* de saxo iactus. *Tac. 2. an.* Seruis erat [illegible] psorum supplicium crux. *Paul. d. tit.* 21. [illegible] pœnarum autem varietate iudex eligit, q[illegible] infligat. vt per *Bar. ad l. 1. de effr.* Vita cer[illegible] non est relinquenda istis hodie maleficis: [illegible] docuit scriptura sacra. Magos comburi au[illegible]

...sino Luciani. Nero maleficos (hos ...Christianos dici, genus hominum su-...ditionis nouę, ac maleficæ. vt ait *Suet. in* ...*c.16.*) tęda, & papyro, & cera supuestie-...ad ignem motos comburebat. vt vetus ...mentarius ad illud Iuuenalis, *tunica pu-...molesta:* quæ hęc vestis erat. Et de Chri-...nis consumptis igne, & in vsum nocturni ...minis vstis per Neronem etiam *Tac. an.* 15. ...to, & Martialem dixisse de ea tunica epigr. ...lib. 1. *Nã cum dicatur, tunica præsente mo-...Vre manum*, &c. Non de ea dicit, *epigr.* ...lib. 4. *Nec scombris tunicas dabis molestas:* ...de chartis ineptis, amictu scombrorum, ...uris, &c.

AD L. VI.

CLEMENTA *turbare.* Virg. 4. Æneid. *siste-...re aquã fluuiis, & vertere sidera retro.* & in ...herm. *Carmina vel cœlo possunt deducere lu-...m.* & Claud. de be. Get. *Thessalicas patriis ...are venenis incestare iubar.* &c. *Ire vagas ...ercus; & flumina stare coegi.* Sed omnium ...enissimè *Lucan. lib.* 6. & Virgilius eodẽ Æ-...idos apteque ad id, quod sequitur in lege ...ostra. *Noct... nosque ciet manes*, &c. Adde ...odas Horatii in Canidiam. Poetæ scili-...hæc habent pręcipuè ad alteram poeseos ...tem, admirabile; quod vix est ex aliis, ...ãm ex his supranaturalibus, interim vt al-...ra virtus non amittatur, verisimile. Admi-...bilia enim hęc magica sunt, quæ superãt o-

mnem humanam potestatem, & sunt
verisimilia; sed his, qui in illa religione
bant, & hærebant, quique eam deorum
monum vim agnoscebant. Nam hodie
cularia hæc sunt nobis, quæ à poetis
de ethnicorum superstitionibus prope
tur. Et per ea perditur virtus vtraque
ca: tantum abest, vt vlla laus pariatur. Sed
ego aduersus nostros dico de diis illis
um. Etenim magicas, & dæmoniacas
sentimus hodieque esse. Virgilius sic,
satas aliô vidi traducere messes. Et in XII.
Quei. alienas. fruces. excantassit. quei. ve
nam. secetem pelexerit. Seneca tamen
nat. quæst. c. 7. *rudis adhuc antiquitas,*
trahi imbres cantibus, & repelli credebat
rum nihil fieri posse, tam palam est, vt hui
caussa nullius philosophi schola intranda
ita etiam Apul. apol. 1. *magia, quantum*
dio, res est legibus delegata, iam inde an
tus propter incredundas frugum illecebra
terdicta. Eius legis XII. meminit etiam
lib. 8. de ciu. c. 19. Et iudicii ex ea exercitii
Albinum, & Furnium *Liu. Et Pausan*
lib. 2. vidisse se homines, qui
tamentis grandinem auerterent. Et ego
dæmones ipsos idoneos fuisse & esse, qui
racula supra naturam rerum longè ma
edãt, & edidisse sępius. Sed facere eos
& id scio ex permissu Dei. Atque ita de
missione Dei factum cum Iobo. Ita san

...res à diuinis, & sanis immitti morbos, di-
...Augustinus, & relatum est *c. vlt. 26. q. 5.*
...quid Hippocrates refuderit numquam
...dæmones morborum caussas. Qua de sen-
...*Matthæus Gentilis* pater meus, quum
...puella quadam ægrota aduersus Deus illũ
...medicorum aliquid suspicaretur, consuluit
...medicum alium seniorem, Ianum Matthæũ
...Bastantem. & is ad patris epistolam (de-
...formatam nunc impressam) edidit librum,
...quo, dæmones esse, & esse aliquãdo mor-
...borum caussas cum theologis, & Platonicis
...sensit. contra verò negat vtrunque cum Pe-
...ripateticis, & medicis. Sed fuerunt medici
...tamen Peripateticis nõ addicti, qui imò cre-
...derent, morbos & à dæmonibus esse. vt ex
...Auicẽna ait *Valles. de sa. ph. c. 28.* & pater me⁹
...Cornelium nominabat in 2. *De abd. re. ca.* A-
...uicennã hęc non morabatur contentio: quia
...à dæmone contingentis morbi curatio sit
...per ablationem earum qualitatum, quæ in-
...tectę humoribus à dæmone morbum indu-
...cerunt. Sed id tamen non adprobat Vallesi-
...us ipsumque dæmonem fugandum, caus-
...am primariam, docet; aut non sanatum iri
...grotum. Nec probat tamen remedia, incã-
...mentaque carminum. Sileat Seneca, nisi ex ti-
...lo libri sui de naturalibus facultatibus scri-
...de rudi antiquitate, imò de opinione o-
...nium sæculorum. Quamquam si dicimus,
...illam frugum traductionem, nec quid

aliud simile posse, quod hic notetur in
nostra; non tamẽ aut accusat legislatores
stros Seneca, aut accusare potuit: qui no
bent docere vulgum, quomodo fieri
istorum valeat, quæ ipse vulgus credit
præsidio prospicere, & solatio, per quæ
agere posse videatur. Et hoc est, pœnas
stituere in eos, qui facere nos intutos
creduntur. Sic & medici ægris indulg
præsertim melancholicis. quod de se tes
ille, qui epistolę argumenti huius, & Ga
adscriptę, auctor. & nos latius *lib. 1. de in*
li. Et quidem ad ipsos quod attinet, qui
patrare dicuntur: aut ea efficiunt, & pu
tur meritò. Aut non efficiunt, & nec leg
neantur, quæ punit eũ, qui *excantasset*, id
traduxisset cãtando. Imò etsi puniantur,
quidquam efficientes; & id merito me
mo ferent, qui contra interdicta legum
runt, & malè afficiunt credulitatem h
nam, & ipsi deuoti dæmonibus semper
Quod *Leo nou. 65. Nostin' de te Leo.* te
etiam illius doctrinæ amatorem dicit Z
nara, quæ per incantationes futura di
Et itaque videntur aniculæ etiam illæ,
strigas vetusto vocabulo etiamnum nu
pamus in Italia, non immerito plecti se
At noto, casum illum vnum esse extra
cultatem, si nihil istę egerint mulierculæ
volitare, cum dæmonibus esse, fatetur, v
non sint puniendæ. siue quia illusum e

quod Diaboli facta punire in afflictis i-
magis debeant, quam si furiosus, dæ-
peccauerit. At siquid ipsę fecerint,
de his bifariam. Aut quasi de tetetri-
potatis, aut vt de maleficis. Et primo ca-
Deum abnegent, & Christo renunci-
& Diabolo mancipent se, quid nõ puniã.
immo supplicio ? *C. de apostat.* Secun-
em casu distinguitur rursus, quod aut
leficæ in alios sunt, vt quæ dicuntur fa-
, aut aliis veneficiis conficere infantes:
se maleficæ sunt, vt quæ ad cœtus
lam nocturnos mixtæ hominibus, &
monibus conuenire in res Veneris nar-
nat. Et illæ quidem morte quoque affici-
recte, quę mortem intulerunt. Hoc vi-
endum est tamen, vt ita sit. nam de fascina-
vanitate indicaui antea. Et tamen non
vanitatem, verius fortasse est. Nam etsi
hominum, & mulierc ularum opinio-
hanc de fascino esse, dicit *Mercurialis lib.*
de mor. puer. c. 3. tamen rationes dum affert,
bus ostendat, quî id fieri possit, si verum
fieri: hoc nobis credendum relinquit, vt
eam opinionem non credamus. Ex
5. Symp. 7. & ex Tralliano, quos scripto-
grauissimos nominat, & de fascinatione
uisse copiosissimè, ait, tribus potissimũ
modis fascinationẽ posse contingere, *tactu,*
visu. Nec de primis dubitari potest,
ficere possint. Sed nec de v. sa. siq labo-

rant ophthalmia intuentur alios inten
hisdem malum communicant. Et hæc
Valleſius cenſuit. Morbida corpora ſi
ciunt. Sic mulieres menſtruatæ. Sic ve
nam harum corpora impura ſunt. E
quoque animi ſpiritus faſcinãtium cor
pi, perſpectiſſimum eſſe, & rationi con
neum inquit Mercurialis. Videmus id in
rentibus, iraſcentibus, quorum & tota
pora commouentur. Quid ni etiam qui
uidiâ feruent, eis fiant ſpiritus venenati &
mitti in aliorũ corpora poſſint? in cor
præſertim puerorum, & mulierum, quæ
ſcilicet tenerrima, & necab animis infir
fimis ſuſtinentur. Faſcinus aërem infici
iam *Heliod. lib. 3.* Et non ſolum Plinius,
Serenus etiam, Dioſcorides, & alii me
remedia aduerſus hæc reliquerunt. Q
ergo? ſilentium Hippocratis, & Galeni
eſt argumentum contra dicta reliquor
Etiam ſi eorum omnia opera nõ habea
Et quod item Valleſius argumentatur
culis remediis quibuſdam proditis; vt,
ſcinationem rem eſſe nullam, ad firmet
firmum eſt argumẽtum. Quoniam ſi effi
natio, tamquam ex altera cauſſa, eſt ex
mitate effaſcinatorum; remedia illa no
ridicula, quæ iſtam tollunt, & contemp
faſcinantium inducunt. Non timebit
er faſcinationem, & ſuam infirmitatem
mnem longè depellet, ſi remediis illi

[illegible]redat ridicula. Desputionis, ad [illegible]efica arcenda, meminit *Theocri. ei-* [illegible]. Res turpes, quas collo infantis ap-[illegible]e itidem pro remedio consueuerunt, [illegible]pud Varronem, eam rationem habēt, [illegible]uertunt oculos effascinantium ab a-[illegible]ndo infantes, & tamquam fœda, & tur-[illegible]ciant, ne vetulæ illæ attentè tueātur. Et [illegible]Mercurialis. qui res turpes Varronis sic in-[illegible]tatus est quamcunque rem turpem, a-[illegible]ad auertendum intuitum. Et hęc fusius [illegible], quàm aut operam hanc nostram, aut [illegible] deceat iurisconsulti professionem. Si [illegible] nocent per animi vitium, & nocēdi cu-[illegible]ditatem, nō per solum corporis morbum, [illegible]merito puniuntur. Quę ad cœtus illos [illegible]moniacos egredi dicuntur, hæ nec im-merito plectentur meâ sententiâ: quæ est & [illegible]orum, & Ioannis Bodini latissimè in libris Dæmonomaniæ. Sed Alciatus tamen in cō-trarium stat. *lib.* 8 *parerg. c.* 22. & cum eo ad-uersus Bodinum nunc alii quidam. Et quæ-stio illa in primis tractatur, si possibile sit, quicquid istæ circa suos illos congressus lo-quuntur. Si enim sit quid impossibile, eius confessio proculdubio ad pœnam ipsas non ducet. *Rom. cons.* 113. pro decisione. Ergo Al-ciatus negat possibile, vt vera corpora, quæ proficisci dicuntur, momento inuocationis nominis IESV, vt aiunt, euanescant. Quod nihil est. Si enim dæmones non possunt sub-

trahere momento rerum aspectum: qu
multis modis faciunt omnes: quid eos
dicemus? Bodinus affert, quod si ange
et aui cœli sic mouet tãtam molem, vt e
tio horæ conficiat supra centies centena
lia passuum, adeoq; minuta horæ supra
ambitus est terræ vniuersæ: quid non
passuum centum, ducenta, mille momen
asporret dæmon corpuscula isthęc? Adde
illa de translatis segetibus impossibilia
naturam. Quod & falsissimum est. Nam
plantas, & herbas alibi satas, natas, sæpi
inè ferunt aliò agrorum, & hortorum cul
res. Atque id, quod lentè faciunt homines
liquando, id celerius faciat dæmon. Aiun
lud impossibile, vt corpora exierint per
mulâ aliquam: quod strigętamen adfirma
Sed quid non hoc illusionem illis factam
xeris, & imò per apertas ianuas exisse ip
Sic alia impossibilia ad illusiones refer
promptum est. Nec tamen strigas excusa
si quod factum adfirment non impossibile
& contra naturam, quod dignum pœna
etsi hæc impossibilia admiscent, quæ illusio
nes sint. Ecce, fatetur aliqua, ad infantem no
ctu ingressum per fenestręrimam, & eum ne
casse. Tu ne absolues strigã, quia impossibile
mixtum confessioni est? Cur non diuides
abiicias impossibilia? certe sic reiicitur pa
confessionis, quæ est cõtra præsumptionem
yt est magis communis opinio. *Alex. con*

Ego sequi Bodinum malo, qui rem i-
multis rationibus, auctoritatibus,
iudicatis conficit & pœnam decernit,
ceptatur, si tantum pacta striga sit cum
lo, nihil vltra fecit mali. Et qui istam
extra ordinem volunt, id adducunt,
hodie propter conatum sic pœnę sunt.
Sed hic delictum est atrocissimum. Item nō
atus est, at cōsummata apostasia. Ad-
mox, parcere oportere deceptis à dia-
vetulis his, & delirātibus. Ego, deceptio-
eius prętextum non esse excusationi vlli
ini, video. Quod si ex morbo aliquo
illa mulierculis his, serio adprobēt me-
cum eas à tribunalibus ad valetudinaria
remittimus. Et hæc ego breuissimè de
copiosas scriptiones alii habent, qui vidē-
i in praxim, & concertationes iudicia-
ventum erit. A nobis capita tantum sunt
posita, & aditus ad reliqua factus est. Se-
quitur in lege nostra *manibus accitis*. Sic sci-
in Theodosiano, & aliis. Et Suet. Ner. c.
Fecit per magos sacro euocare manes tenta-
In aliis est, *inanibus*. Et quidem sic Tac. 2.
iuuenem improuidum, & facilem inani-
ad Chaldæorum promissa, magorum sacra,
somniorum etiam interpretes impulit. tentatus,
infernas vmbras carminibus eliceret. & in
14. 26. 9. 5. vt hinc describitur, habes, *de-*
manibus accitis. Spectant verò hæc ad necro-
miam. Et eam interdictam, iā ostendimus,

ri autem solet, si re vera adsũt aduocati mo-
tui, an spectra illa sint diabolica, quæ appa-
rent. Quæ licèt quæstio nihil ad nos pertine-
at, qui semper punimus necromantas; an-
ne hic sim mutus, dico, me minus probam
disputationem *c.14.26.q.5.* Et si librum Ec-
clesiastici recipimus in canonicos, dubium
nio nostra non esset. Nam in eo certè est de
corpore Samuelis *cap.46.in fi.* qui euocatus
Pythonissa *lib.1.Sam.c.28.* Imò ex hoc cano-
nico libro Vallesius sic mecum contendit,
quoniã ille ibi Samuel concionatur sancti-
sime de verbo Dei, non id facturus cacodæ-
mon. Adde tu, quod non est Pythonissa, quæ
illum nominet Samuelem, sed hoc facit sibi
auctor, & pluries. Et si spectrum fuisset, non
verbulo fuisset vno indicatum? Scio, diabolũ
trãsfigurare se in angelum lucis; sed numquã
id facere, nisi ad maius malum. Sic Christo
verum perhibuit testimonium *Matth.* 8.
Mar.1.Luc.4. & Paulo *Act.16.* Sed auctora-
menti gloriam affectatus: ex quo, tamquam
à diabolo, minus crederẽt homines testimo-
nium: quasi collusio hæc foret potius Christi
& Satanę, aut si credidissent, hoc ipso peccas-
sent, quod diabolo credidissent, & desinerẽt
etiam credere, si diabolus auctoritatem suam
postea denegasset. Cum Samuele autẽ quid
voluit? Num docere, petẽdam à mortuis ve-
ritatem contra legem Dei? at clamat, peritu-
rum Saulem, qui deflexerit à mandatis Dei.
Sed

id quærere. Nam fortè callidior, &
fuit diabolus quàm vt capi, aut retegi
me posſit. Audiamus aliquid, cur cre-
baliis, ſpectrum fuiſſe illud diaboli-
Samuelem. Et aiunt Samuelem nō
ſurum fuiſſe, ſe adorari. At non omnis
atio in terram, & incurnatio eſt illa er-
omines interdicta adoratio. Aiunt, Sa-
em, qui cum Abrahamo erat, nō dictu-
fuiſſe impio Sauli, *cras mecumeris*. At
orre dixerit Samuel, non de loco mor-
um. Et ita Tremelius etiam, & Iuni-
qui tamen & ipſi dicunt *ſpectrum diabo-*
Aiunt, non eſſe ſub poteſtate diaboli,
que nec Pythoniſſæ ſeruæ eius, trahere
viros iuſtos. Et hoc fuiſſe callidū illic con-
diaboli, oſtendere, viroſque Dei cul-
res in ſua eſſe manu poſt mortem. At, etiā
Chriſtum portatum à diabolo per mon-
m, & tectorum ſumma ſic facimus ſub il-
manum? etiam Iobum ſaeuiſſimè percuſ-
? Hæc omnia referenda ſunt ad permiſ-
nem Dei, qui animam Samuelis ſic appa-
permiſit aut in corpore proprio, aut alio
adſumpto. Vt de his corporibus ſcribi-
circa ea, quæ viſa Abrahamo *Gen.* 18. & in
te Domini. *Matt.* 27. Reſpondent ad
od verè prophetarum de Saulis, & filio-
eius morte, & exſcidio exercitus Iudæo-
traditur, non magnum, nec mirum fuiſ-
imminentia illa præcognouerit perſpi-

caciſſimus ſatan. At damus quidem, gnis præcedentibus acutius cernere nam ſequutura. Hîc tamen quæ ſigni rant, etiam ruinæ caſtrorum? Moritur quem, & die quidem certò, medici pr cunt, ſed ex eo, quod vident in corp Ruituras ędes, vrbes ſignificant, ſic& lia. *Plin. lib.* 8. *cap.* 28. Interim verò conſ hoc vti Deum argumento, quod dæmo in idolis non ſint dii, quia ignorant futu vt aduerſus aſtrologos mouet Eraſtus alic bi. Et ſic etiam Pacuuius: *Nam ſi qui, quæ uentura ſunt, præuideant, æquiparent Ioui.* hoc ergo, quod non benè refutatur, prob noſtram opinionem. Et hæc ſatis contra 14. Ait lex, *natura peregrini*; & ſeq. *Hum generis inimici.* & l. vlt. *Salutis cõmunis hoſ* Ait, *feralis peſtis abſumat.* Quod ſic intel poteſt, vt ferisbeſtiis cõſumendi obiiciantu Nam & *qui ſacra impia, nocturna ve obtu rent, obligarent, aut cruci ſuffiguntur, ante obiiciũtur.* Paul. lib. 5. tit. 23. feraleſq; angui as dixit pœnam parricidę Iuſtinianus in §. deinde. *Inſt. tit. vlt.* Sed & ipſa crux feralis ligni dicta Minutio in Octau. Potes & de igne ci pere. Vt de pœnis notaui ad *l. præced.* D xit lex, *ventilare*, quod eſt, deliberare, prob dere. Verbum tractum à gladiatoribus adi *Fab. lib.* 2. *Sem. cap.* 11. Ventilare arma pro vibrare; ſic *Martial. epigr.* 32. *lib.* 5. Ventilat cadauer in §. *ſed & qui. C. de Lat. lib. tol.* eſt ve tum

[illegible] facere cadaueri, muſcas ab illo abigere. [illegible] fuit. adi Moſchum in *epitaph. A-* [illegible] *& Dion. in Pertin.* Sed & viuenti, & [illegible]ormienti. Suet. Aug. c. 82. *Et æſtuanti tenue* [illegible] *frigus ſupina praſino concubina flabel.* [illegible] *Martial. epig.* 40. *lib.* 3. ex quo facto ſum- [illegible] fortè Anaxiſa comœdiæ ſuæ nomen Vē- [illegible] facientis: de qua *Athenæus lib.* 12. & vn- [illegible] Terentius forte duxit in ſuam Eunu- [illegible], quod ventilando virgini eſt alicubi. [illegible]ntilare leges eſt expendere in *cap.* 2. 35. *q.* 5. [illegible] dixit lex noſtra, *vt quiſque ſuos conficiat* [illegible] *artibus inimicos.* Sic veneficiis, & de- [illegible]tionibus tentatus, & extinctus Germani- [illegible] *Suet. Calig.* 3. Ego docui *lib.* 2. *de iur. be.* ſi [illegible] belli artes iſtæ pertinent, nec ne. Et ar- [illegible] quęſtionem, nec definitam vel à theo- [illegible]gis, vel à iuriſconſultis, ſi licet maleficiis [illegible] maleficia obſiſtere, ait Bodinus lib. 3. dæ- [illegible]on. Sed rectè cum pluribus, & ſanioribus [illegible]finit, non licere. Quod ego tamen explico [illegible] *d. lib.* 2.

AD L. VII.

DE iure tormentorum, in quas perſonas adhiberi ea poſſint, hîc notes breuiter. [illegible]ſiſtere quæſtionibus oportere, quod & [illegible]lorem fugientes multi, intormentis emē- [illegible] perſæpe ſunt, morique maluerunt fal- [illegible] ferendo, quam inficiando, dolere. Et [illegible] cōtrario. Vt apud Cic. in Partit. pleri-

que obstinati, & plerique molles. *l. 1. §. 7. quæst.* & de obstinatione Ægyptiorum, Cappadocum in proposito vide *Amm. & vet. schol. in Pers.* Et vtrunque hoc vit. considerare leges solent. *l. 8. de cond. inst.* & de liberis hominibus quęstionem hab. leges Romanæ vetabant. *Salust. in Catil.* quod apud Athenienses, & Rhodios etc. liberi, ciuesque torquerentur, acerbissimu. ait idem *Cic. in Part.* iure autem, quo vtim. hodie, non ita viuitur. Et potest ius videri c. tra *l. absentem. de pœn.* nec enim dubium e. quin & multi torqueantur innocentes. S. præclarè Aug. ep. 159. *inquirendi, quam. niendi necessitas maior est ad hoc enim & . tissimi homines facinus occultatum diligen. atque instanter examinant, vt inueniant, q. bus parcant.* Nunc excepta tormentis cor. ra honoribus præditorum, vt ait nostra. Illa verò notantur *l. 11. 16. 17. C. de quæst.* Sc. quædã crimina demonstrantur legibus, q. nec illis honoratis parcitur. hac *l. nost. & D. de quæst. & l. 1. C. & l. 1. C. T.* In lege nos. sic constituitur, quod pertineat hoc ad sal. principis, in comitatu eius ista non fieri. C. miratus sunt comites, & famulitium. Vt. hanc legem *Alc. in tit. C. de excus. artif.* lex, *in comitatu meo, vel Cæsaris.* Const. hæc lex Augusti, quam Iulianus esset Cæ. Est Cęsar designatus successor imperii. *Sp. in Vero.* & ita in *l. 6. §. vlt. de iu. fi.* & hicetu.

...ſect *Duar. ad prin. Pand. c. 1.* Et Cæſar i... nec habitum auguſtalem gerebat: nec ... poteſtatem habebat extra quam con... in eum imperator. Habitum impe... primus induxit Diocletianus: quum ... chlamyde purpureaſolum diſtinguere... imperator à reliquis. vt per *Eutropi. lib. x.* ...alceis coccineis imperatoris *Zonar. in* ...*phyrog. Paul. Diac hiſt. miſc. lib.* 18. Etiam ...is pedum inſignibus *Pachy. lib.* 2. De cal... Cæſaris *Niceta*, item *Nicephorus*. Hi ſci... Græci hęc notant diligenter. Imperator ...abari ſubſcribebat. *Pachym. lib.* 8. litteris ...is. *Niceph. lib.* 4. vbi etiam, quod impera... ſubſcribebat cum menſe, & indictione. ...de de his *Briſſo. lib.* 3. *de formul.* Viridi co... ...tebatur Cæſar in ſubſcribendo. *Nicet.* ... & de Cæſaris corona. De qua & *Zon. in* ...*phym.* Sed & Cæſaris nomen videtur ...nitatis tantum fuiſſe, nō etiam ſucceſſio... ...*Zon. in Niceph.* Erant, qui nobiliſſimi ...ebantur, & infra Cæſarum dignationem ...adi *P. Diac. hiſt. miſc. lib.* 22. *& lib.* 23. neque hoc ſemper ſucceſſionis nomen. ...od de Zonaraque cognoſcis. Et de eodē ...plura nomina dignitatum noua in *Leo.* ...*in Alex.* alibi. Nobis hæc ſatis. Ait Iex, ...*narrādis ſomniis*, &c. De his attigit Virg. ... *At rex ſollicitus*, &c. Et *Lycophr. Alex.* ...odem more cubandi ſuper pellibus ad ...nia hæc captanda. Et in Ægypto ſuper

fœtentibus balenis. De quo & Ody
Celtas apud virorum fortium busta ab
vt oracula capient. Tertull. de ani. D
porro Sylla, nihil certius, quã præsignat
insomniũ. *Plut. in Syl.* Ioseph⁹, Daniel
rum interpretes quibus non dict? ext
stoteliſq; libellus *de diuinatione per som*
vbi, eam non vanam esse, tradit, & habe
quam rationem, & consensum plerorum
omnium. In hoc valde multus & Cat
est, vt istam sententiã de somniis adfirm
volumen in eo edidit. Mitto alios. Sed v
contra hìc statui in lege nostra. Et Ni
sic scribit, *aruspicina iamdudum obsoleta*
guralis superstitio, somniorũ interpretatio
qui e pelui diuinant, & astrologi superst
huc. Homerus quid sibi hîc voluerit, in
videri potest. Et vero ipse auctor sceptic
ctæ nihil adfirmantis: vt Suida me mo
Queri autem de eo hoc potest, ppter som
Agamemnoni à Ioue immissum Ilia. 2 q
falsissimum fuit. Itaque id voluerit poe
gnificare somniis fidere nec reges oport
quorũ somnia veriora aliorum credebant
Macrob. lib. 1. Somn. c. 3. Sed quidam vol
nihil falsi in Iouis verbis, quem mentiri
nefas: at in verbis somnii. Id tamẽ idẽ fere
nisi fortè distinguunt inter somniũ à Deo
missum, & aliud quod nõ à Deo est. Alii in
nis verbis mendaciũ euincere se credunt
quibus apud *Arist. in fi. lib. de poet.* quod si

somnia spreuit Homerus. Nos verò, si Homeri testimonio contendimus, nō re-hendemur: cum idem fecerint sæpe no-stri consulti, & ceterarum doctrinarum ges professores semper. Et ita igitur cum mero nos somnia spernimus. nō ea tamē, naturalem præsensionē habere possunt. de quibus Aristoteles, & medici. Natura-præsensiones dormientibus melius, quā antibus esse, volunt. Sic scilicet vt alia a-alia pluuias præsentiunt melius nobis: i-nos dormientes sentimus futuras tēpe-am mutationes: & ex eo corporis sensu antasma, & somniū est. Habet somnus eā onem ad vigiliam, quam tenebræ ad lucē bent. adeoq; vt est sensus eorum acutior, in obscuro, & silentio agunt: ita etiam le-nos percipiunt motus, quos vigilando percipit distractis luce in plura sensibus. pud *Arist. c.t.* Medici multum sunt in so-niis. Et ita Aristoteles ait, medicorum ele-tes dicere, somniis valde intendere opor-re. Et ita etiam Hippocrates de insomniis scripsit, aut ali⁹, quisquis ille vir fuerit, nō cō-mendus, vt quem reliqui deinceps medici in hoc argumento imitati, obseruante ercuriali in censura operum Hippocratis. somnia partitur in missa diuinitus, vt quę bibus, populis, priuatis futura annūtiāt: corporis affectiones. De prioribus esse, q̄ litent ex sua arte: de secundis videre me-

dicos. Et hæc esse aut ex astris aut ex re
ex cibo, aut ex habitu, aut ex actione, &
b⁹, quę somnia mus. vt ille explicat. Si so
diurnis actionibus aduersãtur, turbatio
in corpore significant. Et itaq; corpus
dum sit. nam de actione, an sit mutanda
esse medicæ deliberationis. Et de his qu
quæ ad medicos spectant, & quæ medici
bantur, nihil vetuerit nostra lex. Quæ
deliberationes versantur, ea quoque ratio
habent Aristoteli, & philosophis. nam v
lat anima tum maxime necdistracta sensi
est. ita qui contẽplationibus se dedunt, m
lentio & opaco sunt, vt sapientius medit
tur. Et neque de his igitur est lex nostra.
quæ originem in nobis non habent som
verum supra nos sunt, vt quæ diximus de
bibus, bellis, fortuna, vita, morte, & quæ
ctare ad accidentia, inquit Aristoteles, e
hîc notentur, quæretur. Et si tu excepen
mnia diuinitus facta, & eorum proba
positiones, vtique notantur hîc somnia m
quæ, aut nulla notata erunt; quia alia nulla
persunt. nisi illa tu dicis, quæ adhibitis m
superstitionibus captantur, nõ aduenien
tro. Ait quidem lex, *occultans artem ali
diuinandi.* Sed ea est procul dubio & hon
interpretum, qui simpliciter consuluntu
somniantibus. Non medica, non philosop
ca diuinandi ars per insomnia prohibet
quæ occulta non est, at libris prodita, & v
ex

posita litteratis omnibus. occulta veta- id est magica. Ea accidentium vetatur, accidentium cum sit, fortuita est, & ne- entum frequentem habet. Nam vt hæc somnia eueniant aliquãdo, necesse est: necesse est, vt quod potest esse, & non sit aliquando. & maius miraculum foret, umquam euenirẽt. vt miraculum fuit Ga- maximum is, qui vicies cum iaculatus rum esset, eum attigerit numquam. vt *Pollio*. Atque hoc quoque exemplo v- Aristoteles est *c.* 2. Sic & de astrologorum dictis, si quæ aliquando euenere, tu re- deris. Quamquam quod de vrbis Romę alicubi notat Liuius, ea magnificentis- & diuina credita facilè post accedenti- magnificẽtissimis, nec minus diuinis fa- & incrementis vrbis eius, & imperii: id strologorum vaticinationibus referri et- potest, ne quis nobis historias de Augu- in proposito, quas habet *Suet. c.* 9. aut ali- de aliis hìc obiiciat: eas vaticinationes & mentitias fuisse ab his magis, quæ sunt secuta. Hic tu mihi notes contra Chymi- qui aurifaciendi artem profitentur. Eos ferri in ciuitate oportere, impostores cũ & à summis viris semper damnati. Si e- ars somniorum exponendorum reiici- quæ tamen sæpe habet veritatẽ, & astro- eodem modo: quî ferentur in bene in- republica isti, qui nullo vmquam ex-

perimento artem suam adprobarunt? cur
ues his patimur esse prędæ? cur aut ipsos
lè vti substantia sua permittimus? Seq
in lege nostra, *Si verò cõuict⁹ fuerit*, &c. T
menta non irrogantur conuictis, & con
sis, nisi ad socios criminis fortè prodendo
lioqui res in dubium reuocaretur. adi *Al*
l. edictum, de quæst. & hoc iudicem mo
consultus ex facto *Decia. cons. 115. vol. 3.* i
tormenta minuunt fidem confitentis c
tra se, etsi augent in teste. *Bal. cõs. 41. lib. 5.*
igitur illud est hîc, quod in caussa fuit parr
dii? *manifesti parricidii reum, ne culeo in*
retur, quod non nisi confessi afficiebantur h
pœna, &c. *Suet. in Aug. c. 33.* An potius vt co
fessio etiam accederet rei conuicti, cui & h
accederet pœna in contumaciam super t
to crimine? certè *in conuictum reum, siue tor*
queri possit, siue non possit, pro modo admissi sc
leris statuendũ est. Paul. lib. 5. sent. tit. 16. igi
& siue cõfessio accesserit torti, siue nõ acce
serit. vt summæ rationis est. Mihi sanè pla
magis, vt conuictum hîc capiamus de depr
henso. vt in *l. vlt.* & sic idem Constantinus l
quitur in *l. 3. ad leg. Iul. ma.* Quid verbor
proprietatem ab istis desideras? Sed & Pau
I. C. dixit, *reum euidentioribus argumentis*
pressum, ita *l. 18. §. 1. de quæst.* Non ego hîc to
menta ad pœnam propriè expono: etsi scio
ad pœnam esse tormenta, non solum ad qu
stionẽ. *l. 3. §. 1. §. 5. & l. 7. de re mil.* Eculeus p
rò

catasta lignea, in quam impositis ossium compago diuellebatur. adi *Sigon. lib. 3. de iud.* 19. & de hac artuum dissolutione loquitur Isaiae 34. non de eo tormento, quod nunc [illegible] qui manibus à tergo palmatim obuer- & colligatis arctè vbi iunguntur brachia- per illud vinculum fune à terra suspendun- etiam ad horas pro quæstione. Nam pro pœna sublati in altum deuoluuntur illicotã- cum velocitate, cum quanta corpus ho- minis ex alto dimissum cadit per liberũ aëra: & suspensi tamẽ terrã nõ attingunt: vt sic re- luctent in aëre penduli, & maximam luxatio- nem ad clauiculã humeri patiantur, quę tota circumtorquetur. Et sic artuum hìc quoque aliqua est dissolutio. De eculeo, & hoc mo- do per Italiam vulgari tormenti genere et- iam *Alc. parerg. lib. x cap.* 11. vno verbo at- tigit. Eculeo forte Epicharis illa apud Tac. 15. ann. cruciata fuit, cuius dissoluta membra narrat.

AD L. VIII.

HANC legem, quidam volunt iungi cum *l. 8. C. T. eo. tit.* quæ eorundem Augusto- rum est ad eundem pręfectum prætorio. Sed ille est sine die, & consule. Sic igitur, *Cesset mathematicorum tractatus. nam si qui publi- ce aut priuatim, in die, noctuque deprehensus fuerit in cohibito errore versari, capitali sentẽ- tia feriatur vterq; nã culpa similis est, tã prohi-*

ta discere, quàm docere. Illa ego tãtum h... in meo Theodosiano, hæc legis nostræ habeo. Mathematicorum ergo tractat... spicit duos. Et ita ait *vterque.* Sed non e... men tractatus tantum docentis, & discen... Docere & discere tam ad eos referas, qui ... spondent, & qui consulunt, quam ad præ... ptores, & discipulos eius artis. Generale ... verbum docendi. & docere comœdias pro... dere, dictum Ciceroni, Horatio, Suetonio ... apud hunc notãt in Claud. *spes discite vestr...* de responso Phœb. Anchises *Æneid.* 3. & ... futuris etiam Tybris, *aduerte docebo.* Æne... 8. Et de verbo docendi sic etiam in propos... to hoc tradit *Bod. vbi dem.* quod sæpe pro pr... dicendo per damnatam diuinationem pon... tur in S. S. Sic puniri consulentes pariter, ... respondentes, audiuimus in *l.* 5. De doctor... bus autem & discipulis harum artium proh... bitarum videtur esse & *l* 11. *C. de ep. aud.* & ... *vlt. C. T. de mal. & math.* Ibi verò deport... tionis pœna sancitur: quæ & fuerit discipul... rum per hanc legem nostram. Sed hic plur... resistunt, Quid enim doctores punientur ... nius, quam qui exercent? dictis facta min... habere criminis videantur? doctores id eli... ciunt, vt plures esse factores possint. quid ... punietur, quasi hæresiarcha aliquis, qui do... cet? Sed & contra, quid docentes, discentes ... punietur, si viri sancti hæc didicerũt, & theo... logi magni, vt refellere non incognita pos...
sen...

d.c.9.& c.11.*dist.*37. Sed nihil id nunc, cognitæ satis sunt istæ artes: vt non opus sit disceptatione aduersus eas, sed legis latione. imò magistratuum manu, qui ex legibus eas puniant. Sed Paulus, *Non tam diuinatione quis, sed ipsa scientia, eiusque malo meliusfecerit abstinere.* Non ergo iussus legis: imò. Nam deportari, qui habent eos libros, scribit itidem *Paul.tit.23.* Et humiliore capite puniri. & quod non tantum huius artis professio, sed etiam scientia prohibita, sic. Iuuenisquidam in exilium actus, quod librum magicum descripserit. *Nicep.Call.lib.* & morti damnatus, qui filium magis erudiendum tradidit. *Amm.lib.26.* Hæc in Græcia nõ ita se habebant: nam & erat librorum cõmercium, & scientia, & professio artis vigebat. vt cognoscis de *Tyr.Max.Ser.3.& Isocr.Ægin.* Sed & nec semper sic habita Romæ. itaque *Vlpianus libro7. de off.proconſ.* *fuit quæsitum vtrum scientia huiusmodi hominem puniatur, an exercitio, & professione. Et quidem apud veteres dicebatur, professionem eorum, non notitiam esse prohibitam. nec dissimulandum est, nonnumquã irrepsisse in vsum, vt etiam profiterentur, & publice responderent. quodquidem magis per contumaciam, & temeritatem eorum factum est, qui ausi erãt vel cõsulere, vel exercere, quam quod fuerit permissum.* Quod ait, *publice responderent*, id est, palam, non clam, quasi veriti vetitum facere,

Tyberius tamen *aruspices secreto, ac sine te-*
bus consuli vetuit. Suet. c. 6. adeoque vide-
ipse permisisse professionem, sed publicam
veritus videlicet, ne de se consuleretur,
quod magis periculosum, & vetitum ma-
vt antea notaui ad *l.* 3. Sed & Alexander
lumnus Vlpiani, aruspicibus, & mathe-
ticis salaria instituit, & auditoria decreuit,
scribit Lampridius. Quod tamen de haru-
cina cultu, & religione capere potes cum le-
ge Valentis, quam recitaui ad *l.* 3. Et de pro-
tis, ac veris artibus mathematicis. aut etiam
de professione vtrumque. Sed & Tyberius
expulit alio tempore mathematicos, & non
nisi deprecantibus, ac se artem desituros pro-
fitentibus veniam dedit. *Suet. c.* 36. De illo-
rum porro cõtumacia esse potest, quod scri-
psit Tacitus, factum senatusconsultum adue-
sus eos atrox, & irritum. Et quod Suetonius
post edictum Vitellii, quo iubebat, vt intra
Calendas Octobris vrbe, Italiaque mathema-
ci excederent, statim libellum fuisse propositum
& Chaldaeos dicere, bonum factum, ne Vitellius
intra eundem Calendarum diem vsquã esset.
14. An verò scientiaque aut per hoc sophistica
vetita, quod exerceri vetita est? Ecquid li-
bri, si scientia? sic mala medicamẽta corrum-
penda. *l. 4. §. 1. fam. erc.* Et de his libris com-
burendis etiam Diocletianus *C. Greg. libro*
12. & Augustus in pontificatu *quicquid fati-*
dicorum librorum, Graeci, Latinique generis,
nullis,

...vel parum idoneis auctoribus, vulgo fe-
...r, supra duo millia contracta vndique,
...nit, ac solos retinuit Sibyllinos: hos quoq;
...su habito, condiditque duobus fornis an-
...sub Palatini Apollinis basi. Suet. cap. 31.
...mplorum librorum solens mors ignis.
...lib. 40. Tac. in Agric. Lucia. in pseu-
...Lact. de ira De. c. 9. Libros carminum va-
...tium hos nominat Horat. od. 17. Epod. Sed
...tamen Scaliger, nō paucaquidem ridiculè
...magicis libris scripta esse, & aliqua super-
...ose, verum & præclarè multa. lib. 3. poet.
...16. at de magia, quam naturalem vocant,
...de qua libri prostant typis expressi, is lo-
...quitur. Et nunc rem bonam proponunt sub
...fami nomine, certe suspecto: cum olim bo-
...nomina rebus malis adfingerēt. quod di-
...rad L2. Sed & isti tamen callide agunt, sic
...pollicentes cum titulis istis quod supra com-
...mune, & vulgare aliorum librorum sit. No-
...tat hoc artificium inscriptionum librorum
...Plin. in praef. nat. hist. Conficiamus de perso-
...nis, quod cœpimus. Ait Paulus, *Magicæ artis conscios summo supplicio afficiplacuit, id est be-
...stiis obiici, aut cruci suffigi. ipsi autem magi vi-
...vi exuruntur.* Conscios, Cuiacius interpre-
...tatur scientes, non exercentes: ipsos autem
magos, qui exercent. Sed articulus *autem*,
facit magos & conscios diuersiores. Ego
conscios interpretor de his, quidicti ad *l.* 3. &
qui *cōsentanei* appellantur in *d. C. Greg.* & sic

conſcii ſunt cõſocii in *l. 5. C. ad leg. Iu. m*
vt poſt gloſ. & *Capol. Menoch. de arb. ca*
Et apud Tacitum ſæpiſſime in omnibus
libris. Etiam ſcientia ſic an. 16. & contra
ſcitia ann. 15. conſcientia ſæpe. & Liu. lib
ſeducta a plurium conſcientia conſilia hab
Et ſic latronũ conſcientia *l. 16. in prin. de*
Et ſic cõſcii, ac miniſtri ſacrificiorum eã
ſubeunt pœnam, quam qui ſacrificia exerc
l. 7. C. de paga. Sic & ſupplicium crucis not
Paulo indicat notatum adminiſt
uorum ſupplicium illud eſt. ad. *Fab. lib. 2.*
c. 8. Notatum & ſupplicium ad beſtias id
indicat. nam hoc humilioribus imponi ſo
tum. *l. 3. §. pen. de fica.* Sed capio tamen d
mnibus adminiſtris, & conſociis, etiam ſup
humiliores. De conſciis dixi præterea ad
3. C. ad leg. Iu. ma. Hic de doctoribus & diſc
pulis quod reſtat, ſic concludo: vt doctor
puniantur leuius, quam qui exercent: qui
minus ſit in poſſe, quã in eſſe, vt dicitur. q
docet, is facit, vt poſſit eſſe. qui exercet, ipſe
facit eſſe. illud vetatur propter hoc, hoc pr
pter ſe. Si diſcere potuerunt aliquando, vi
ſancti, facere numquam potuerunt. Diſcen
tium ſimilis culpa eſt, ac docentium quidem
Sed poteſt tamen non eadem eſſe vtrorum
que pœna. Et auctores quidem ſeuerius, cõ
ſentaneos non ita punit *d. l. C. Greg. de mal*
ſimilis ſcilicet culpa eſt, ſed non tanta. æqua
lis nõ eſt. Ab Antiocho rege philoſophi pul
to(o

suo regno, sed discipuli leniori coerci-
admonit. *Athen. lib.* 12. Rursus dico de
toribus, posse imò adstringi eos pœnis i-
ritnli cum factoribus, quicquid Paulus
lerit; cum in titulo isto sint notati. Et
mihi placet magis Quod si doctores pa-
cimus factoribus, quid non etiam disci-
pares fuerint consilii?

AD L. *VLT.*

HACTENVS explicata maleficia, item eo-
rum pœnæ, hic iudicium docemur. Et
mum de accusatore ait lex, *Quicunque.*
nigitur hi prohibentur, de quibus tradi-
tit. *Dig. de his, qui accus. non poss.* Et publi-
cum omnino crimen hic tractatur. Et itaque
*quis astrologus, vel qui aliam illicitam divi-
nationem pollicetur, consultus, aliquem furem
dixisset, qui non erat, iniuriarum cum eo agi nō
potest, sed constitutiones eos tenet.* l. 15. §. 9. de
iniur. Paria hæc crimina maiestati. Et si con-
silio etiam hic puniuntur. An ergo nec seruus
delator domini punietur? *l. vlt. C. de delator.*
Et de articulo *quicunque.* not. ad *l. quicunque,*
C. de ser. fug. Ait lex, *audierit, deprehenderit,*
occupauerit. Et indicat de probationibus. De
testimonio ex auditu disputatur, & distingui-
tur variè. Et à nobis multa sunt dicta ad *l.* 7.
D. de sponsa. Verbum *deprehendendi,* signifi-
cat in ipso facinore. *l.* 3. *de adult.* quod & ver-
bum occupandi. itaque illud respexerit con-

iecturas, quibus quis notitiam huius
ci habuerit. Testes hic admitti singu
& tres esse satis, tradit Bodinus. Et
his eoplosius ad *d. tit de sponsal.* Illud
monent alii, non esse satis, si ipse reus
generaliter, se magiam exercuisse.
ne dubio est verum. Sic neque testes pr
rent. Inquit lex, *Flicò.* Et ego do
his momentariis articulis *lib. 1. de leg.*
Non ferendum, vt viuat maleficus, a
us Deut. 22. quod est, interfici ilico, &
dem die euictum oportere. vt de Phi
libro de singularibus legibus referunt.
si lex iubet, quid non fieri, mora nulla
da est: si, quid fieri, mora aliqua tribuitu
lii, & Ias. ad *l. de pupillo.* § *si quis forte. de*
no nu. Legem, quæ moram non habet,
omnia impleri oportet. *Cic. 2. De inue*
sic est *protinus*, in *l. 4. fam. erc.* id est, ipso
& sine processu condemnetur. quod ali
Ias. ad *l. in illa. de V. O.* Et verò si a
verum est, his in criminibus est veriss
quod tradunt, iudices constito de ma
cio promptos esse debere ad puniendu
hoc facere debere primò, postea proce
conficere. vt hoc vltimum etiam tradit
ad cap. quoniam contra, de probat. & re
& sequitur *Decia. cons. 63. vol. 3.* Et de exe
tione illud notandum est, quod recita
ba. ad cap. cum non ab homine. de iudi. fu
quẽdam nobilem præsidem, qui indolue
q

in die paschatis insignem malefacto-
suspendi non iusserit. Ait lex, *per trahat.*
more trahendi reos in iudicium scripsi ad
de V.S. Sed hoc est iudicium crimina-
men, itaque per accusatorium libellum.
& l.7. de accus. Ait lex, *vt iudicum oculis,*
similis, non ecclesiastici magistratus: nisi
fide quærendum sit: vt quia manifesta-
hæresis intercedat. quod ex aliis tradit
l. huiusmodi. in fi. de leg.1. & ex *arrest.*
lib.2. tit.3. Loquitur Iason, ne ad in-
sultores hæreseon hæc trahantur. Sed Pa-
nius, ne omnino ad ecclesiasticum. Atque
accipi posse ex supradicta limitatione vi-
l.11. C. de epis. aud. quę alioqui ex titu-
descripta est, rem trahere vniuersam ad
scopalem audientiam, id est, tribunal ec-
siasticum, posset. Bodinus scribit, eccle-
sticos olim de istis iudicasse, nunc per arre-
iudicare in Gallia laicos. Rectissimè. De
oculis amatoriis post Panormitanum abne-
iurisdictionem ecclesiastico etiam *Alc.*
cap.1. num.105. de off. ord. Sed inquit lex,
ad si quisquam ex agitatoribus, id est, auri-
nō est hæc glossa in Theodosiano. at pro-
est: nequid somniemus de his, qui in *l.4. de*
quino. inf. & similibus. aurigæ hic sunt &
qui rem vehicularem exercent. vt eā no-
minat *Amm. lib 14. & lib. 21.* & de qua tit in
C. de cur. pu. ibi lex de equis agitandis nō
quam flagellis. vnde est nomē *agitato-*
Non licebat omnibus, equos habere. *C.*

T. qui equo vſ. conce. Et quod ergo illis
copia præcipuè erat ſubtrahendi reos
pterea expreſſum de illis hîc fuerit. Se
ſatis. Plenius de proceſſu iudiciorum
maximè aduerſus ſtrigas, vide apud Bod
qui pulcrè de coniecturis eas deprehend
di: ſed & apud alios, qui volumina de hu
pſiſſe dicuntur. Mihi propoſitum fuit e
care, quæ artes crimina eſſent, & de repu
ca per grauiſſimas pœnas exterminanda
itaque de aliis tractatulum ſubiicio, qu
alia iudicia paſſæ ſunt: & illum ego te
ci ad *l.* 3. *C. de prof. & med.*

Tu legeris & illum, humaniſſime Matth
*cui dono, dico merito lubens: legat & le
mus, & ſummæ puer ſpei (pergat modò, v
cœpit, bene) filius tuus* Thobia: *in cuius
ſpatiis agimus toti.*

COMMENTATIO AD L. III. C. DE PROF. & medicis.

AIT Philippus imperator, POETÆ NVLLA IMMVNITATIS PRÆROGATIVA IVVANTVR. Et mihi id mirum, sed & aliis fuerit, qui non ignoramus, artem poeticam neque ex earum esse numero, quas ciuitate prudentes, & probi legislatores terminare, quasi crimina tererrima, conueuerunt, sortilegia, necromantias, & id genus alia: neque ex his, quas ferunt quidem in ciuitate, sed cum nota, vt histrioniam & reliquas ex [illegible] prætoris de infamibus comprehensas. Et scimus, artes pleraſque omnes alias inuitari, illici in ciuitatem, legum variis ornari beneficiis, grammaticam, dialecticam, rhetoricam, medicinam, de quibus sic eaudem non vno loco nobis est. Legimus, pictoribus tributas immunitates. Et huc igitur mihi animum aduerte: atque recogita, quàm dicit penè eundem poetam, pictoremq; Plato & vero sic est & vulgatum illud Simoni-

C. de malef. & math.

l. 8. C. de metat. lib. vlt. de rep.

dis Melii, *Pictura est muta poesis. Poesi*
quēs pictura. eo dictum lumine oratio
commutationē rhetores appellarūt. Q
alterū Polemonis. *Homerus est epicus*
cles, Sophocles est Homerus tragicus. Et
sunt plurima. Erapud nostros, *Erro est*
fugitiuus. Fugitiuus est magnus erro. Epi
etiam, picturam esse fabulosam verit
dicebat. Quod optimè, & significant
expones & de poesi, quę nec veritas tot
tota falsitas est. Quod enim in poema
rum vllo modo, vel simpliciter, vel secu
opinionem, vel ex non refutabili, vel
non est, sed falsum aperte, & vulgo est,
que vitiosum est. Nam in mendacio ho
est neque verisimilitudo, neque admi
duæ virtutes poematis. Respice autem
mnes, quæ sunt tres poematum species.
epopœia, ac tragœdia fundamentum vid
ab historia, vel fama. Sic scilicet gesta pri
pū sunt, personarū horū poematū, vt in
scuro iacere nequeant. Æneā ven
bella illic gessisse cum indigenis, & victo
nactum cōiugem regiam, regnumq;, cog
scebant: quibus autem modis facta ist
sint, & quæ ille sit passus omnia, hæc la
bant in tenebris antiquitatis: & in his sup
est poetæ locus ad suum illud verisimile i
tationis, quod conficit in imagine optim
laboriosissimi principis. Comœdiæ, q

Laert.

l. 17. §. erronem. de ad. ed.

pri

um actiones habet incelebres, hoc
st fundamentum poetæ ad suam fa-
, quod verisimilia afferenti non po-
solet de mendacio obiici, quod ad-
mendacium nequit, & contra quod,
vtcunque nominibus personarum,
locorum, temporumve, verisimilitu-
nis repræsentatæ stat. Sic & poe-
pictura fingunt sub imagine veri. Vt
tor Horatius illic, *Pictoribus, atque*
Sunt isti in eo fortasse dissimiles,
oeta solus est, qui fingit verisimilia:
tor etiam est, qui pingit vera. Et non
ictor vtique Apelles minus in Ale-
o exprimendo, quàm fuerit Zeuxis in
manda Iunone Crotoniata: quicquid
erti hominis imaginem, iste formam
ilis visam effinxerit. Quod in poeta, qui
e historica exponit, nõ ferunt sectato-
Aristotelis: & itaque Lucanum, Silium
negant. Et verior est hæc opinio: vt vt
ent hodie viri doctissimi Fracastorius,
ger, Patricius. Si enim Dialecticæ pars
tica, quod iam constat; historicam il-
scriptionem referre ad poeticam quî *lib. 1. c. vlt.*
imus? Ars neque vlla est historica. Vt
nter docet clarissimus Zabarella in *li-*
natura Logicæ. Et poetæ nisi mate-
illi propriam, non solum materiæ tra-
modum, tribuimus, absurdum certè

facimus. Ea autẽ quæ sit Lucano, Silio ... lib⁹, à magnis viris illis nõ extricat... teria poetę est vniuersale verisimile, nõ ... culare verum. At in istã disceptatio... tius nõ ingredior. Id concludo, quod ... poeta pictori vtrobiq; similis, siue illic ... quũ res vterq; verisimiles fingit, magn... est poetæ, & pictoris adfinitas. Cur ig... pictorib. immunitas aliqua, nulla poe...

l. 6 de exc. tut. l. vlt. in fi. de mun. & ho. l. 2 §. vlt. de vac. mu. & tit. C. de pro, & med.

Grammaticis, oratoribus, rhetoribus, ... ticis, sophistis, medicis, iurisconsultis, ... bus artium liberalium professoribus la... immunitates tribuuntur nõ vna lege. ... quoque illorum habita est, qui pueros ... vicis docent litteras primas. An soli in... poetæ munes? Et solum studium ist... utile; quod pater Ouidio obiectabat: O... medicinam Romæ professos, & liber... artium doctores, quo libentius & ipsi ... incolerent, & cæteri appeterent, ciuita...

Suet. c. 22.

nauit Cæsar. Num putas, exclusos solos ... tas? aut censes, pluris aliquas immuni... quàm ciuitatem Romanam, cuius de... reges & gentes flagrabant, potiti autem ... mum se adeptos bonum, & decus, arbi... tur? Quinimo Augustus pro quodam ... tario Gallo roganti Liuiæ ciuitatem ne... immunitatem obtulit: affirmans, se ... passurum, fisco detrahi aliquid, quàm ...

Suet. c. 40.

tis Romanę vulgari honorem. Hic m... poeticæ artis excellentia, & virtutibus ...

mo...

poetarum dicendũ esset: vt ostẽderem,
mos esse poetas, quibus quid etiam
alios deferretur. Sed quis ille est ab o-
literatura alienus, qui, poetas apud o-
habitos sanctos, non intellexerit? Eo- *Cic. pro*
anta fuit veneratio, Gallis, vt pugnam *Arch.*
poetarum ponerent interuentu pugna-
i viri, quasi iussi à caduceatoribus. Vt *lib. 6.*
orus recenset. Atque si tu eos existimas
las, sapientes illos Galliæ, & hoc scias,
olim sapiẽtum nomine insignitos, &
em cum sapientibus fuisse. Dicam, lau- *Laert. in*
poetis & triumphatorib⁹ promiscuam? *Thal. &*
m, voces illas oraculum non aliter, quã *Lact. lib. 5.*
tum, sonuisse? id genus alia innumera- *Inst. Scip.*
ad laudem poetarum summam? Recitẽ *Gent. lib. 2.*
nostris iurisconsultis, vti eos, & niti aucto- *parerg.*
te Homeri sæpissimè? Summos oratores
ipsos veterum poemata ad fidem causarũ
mpsisse, cognouimus. & de Quinctilia- *lib. 1. c. 13. lib.*
ndimus. Sententiis poetarum librosque *5. c. 11.*
losophorum refertos, legimus, & idem
ror obseruauit. Quid, quod à poeta lo-
oratores discunt, & alii omnes? Si verum
(& est verissimum) magistrum dicendi,
illum rhetorem, & præceptorem orato-
ntum, sed omnium cõmunem dare poe-
omnes species dictionis, & omnes ve-
orationis: vt Naugerium diuinitus ex-
em facit Fracastorius in eo dialogo, cui
ius viri loquentis nomine, siue de poe-

ta, titul⁹ est. Quid etiã, si de vno velim
ro, aut de vno Virgilio verba facere?
optimè de genere meritum humano
re durus Stoicus Seneca putuit. Ho

lib. de consol. ad Polyb. in poem. Dig.

omnis virtutis parentem nominat no
stinianus. Omnis sapientiæ fontem
fatetur, & libro integro primo expos
bo. Sed infinitus sim, si huius poetæ
mia recito: &, quot sint à summis vi
moro, scripta volumina, quæ illius
continent. Suida, Laertius plurim
tant: quibus sermones aliquos adiung

Ser. 7. & 16.

rii Maximi, philosophi, qui Platonem
tus est tamen. Hic ille Homerus, quo
sus præcipuè magistro Alexander cen

Lucia. in ip.

luit Magnus. Et verò Hannibal, qui
magistrũ hunc, & hunc discipulum rid
Phormionẽ alibi philosophũ de imper
& re bellica disputantem, barbariem
prodidit suam, quam de Homericis v
bus quidquã imminuerit. Ita enim fac
vt multa admiserit Pœnus contra iust
bellicam, qui præstantissimum huius d
rem, & ad illud temporis vnicum, Hom
cõtempserit. Vt de hac barbari iniustit
& de re militari reliqua alibi mihi exp
est. Hic ille Homerus, vt breue faciam,

Horat. ep. ad Loll.

Qui, quid sit pulchrum, quid turpe, q
tile, quid non,
Plenius, ac melio⁹ Chrysippo, & Crãto
Et minus probes tu magnum Scalig

liquior Homero iudex per ſuos omnes
poetices, Horatii hoc quoque iudici-
improbat, & fere reſcindit in Hyperci-
Neq; enim ſic decipi omnis antiquitas, *lib. 6. c. 7.*
ens omnis ætas in æſtimando Home-
init. Illud non diffiteor, eſſe in iſto poe-
edam, quæ indigniſſima ſint, nec ab vl-
mquam eius patrono excuſata ſatis. Sed
ab homine vix perfectum, & irrepre-
bile eſt.

Trginta toto mala ſunt epigrammata libro. *Martial. lib.*
Sic totidē bona ſunt, Lauſe, liber bonus eſt. *7. epig. 80.*

Illud etiam fateor cum Scaligero, nec du-
quin verum ſit, Homerū multò eſſe Vir-
minorem. Quid enim in altero hoc re-
enſum vmquam, quod nō & defenſum
gie ſit? Noſter quoque Alciatus aliquam *Alc. li. 5. par.*
ſuam operam contra Gellii notata col- *c. 21. G. lib. 2.*
init: & felicius quidem Scaligero. Quæ- *c. 16. S. lib. 3.*
re eſt, quod Virgilius in ore Palinuri *c. 49. & 95.*
portus Velini poſuerit, qui vir longe
Veliam conditam mortuus erat. Sca-
credidit, licere poetis, nō modo ex per-
ſua loquentibus, anticipatione iſta vti,
& ex alterius cuiuſque quem repræſen-
At inquit tamen, duriuſculum commē-
eſſe. Et illud quidem damnauerat mul-
te, & ea re condemnauerat poetas Vel- *lib. 1.*
Paterculus. Alciatus affert, non à Velia,
poſt Palinurum condita, ſed à flumine
lo, quod & vrbi dedit nomen, portus à

Palinuro Velinos indigitatos fuisse. S
mihi Vellei mentio reuocat in mem
quod ad eum historiographum iurisc
rus (cur enim hoc non tribuam meri
risconsultus Louanien sis scribit contr
geri iudicium, quod modo laudaui, de V
lio, & Homero. At nihil contra Virgi
Quæ autem pro Homero monet, Arist
præsertim testimonia, admittimus libe
sime. Sed neque desunt Virgilio laudes
lei, & aliorum mox. Ipsa enim illa ætas, q
semper fit, & factum aduersus Homer
it inuidit suis.

Martial. lib. 5. ep. x.

Ennius est lectus saluo tibi, Roma, M
Et sua riserunt secula Mæonidem.

Nouimus longas Horatii querelas h
re. Imo excelsa sic fuit Virgilii, virtus v
suborienti cecinerit alius;

Prop. lib. 2. eleg. vlt. lib. 3. e. 12. & 20.

Cedite Romani scriptores, cedite Grai,
Nescio, quid maius nascitur Iliade.

An passim quæ obseruat Scaliger de V
gilii virtutibus recito? Artes pacis omne
belli vno in Æneæ cognitas, exponit in I
& hæc in summa, *Nullis profecto philos*
rum præceptis aut melior, aut ciuilior eu
potes, quam ex Virgilii lectione. Et ita Fulg
tius olim librum præceptionum mora
confecit ex vno Virgilio; quem poetam
mine, re philosophum moralissimum
voluit. Apage Trithemi, quisquis es, qu
rum in luto quæsitum à Fulgentio, aude

...ge Cai furiosissime, qui lumen hoc, sed & Homerum extinctum voluisti. Alexandro Seuero (addunt Augusto aliqui) non alius Maro, ac Macedoni Homerus fuit. Virgilio in theatrum venienti vniuersus populus Romanus assurrexit, veneratus illum quasi Augustum. Nec enim is fuit honor, quem aut filiis suis tribui passus Augustus sit. Ego autem de facto illo, & de Virgilio ipso caperem, quã de alio citius, quod in ecloga vltima alteri scribere videtur:

Lamprid.

Tacit. de orat. Suet. c. 56

Vtque viro Phœbi chorus assurrexerit omnis.

Apage imperitia, apagete grammatici. Sed nec philosophi disceptarunt contra Virgilium melius. Et in eo, quod ipse Scaliger reprehendit dicentem,

Na quia nec fato, merita nec morte peribat.

quoniam fatum imò erat, Didonem sic mori: suculenter à fratre meo defensus Virgilius est: & à me grammaticè illud afferetur, Latinos ita loqui consueuisse, vt dicerent, quem obiisse fato, qui morte obiit non extrinsecus illata. Sic scilicet Paulus iurisconsultus seruum fataliter interemptum ait: & certius sic sunt illa Taciti quartodecimo annali, *non inops exilium tolerauit, & fato obiit.* Omnes profecto, quæ Virgilio fiunt accusationes, ego vir in his rebus neq; admodum doctus, neque admodum acutus, aut exercitatus, leues prorsus, & ridiculas deprehendi statim

lib 4. Æne. infin. ad Tass. Soly. lib. 12. in Sent. tit. de lege.

auditas. In vna expedienda aliquanti
si. Ea autem erat, quod eius Æneis nec
Æneæ actionem, nec actionem vnam c
neat, sed multorum sub Ænea duce, &
nauigationem in Italiam, simul & bellu
Latinis gestum. Quæ vitia maxima duo
duntur: & ab Homero in vtroque poem
vitata laudatores istius aduersus nostrū
ciunt. Nam Vlyssis vnius vna actio in O
sea, domum reditio. Vna Achillis ira, c
causa malorum Græcis, dum abstinet il
à pugnando, & malorum causa Teucris, d
ad pugnandum impellit eundem, in Ili
Verum sic constituo, pronunciatum ver
mè à viro nobili, & doctissimo, *Hæc M*
nis gloria, vt nullius laudibus crescat, nulli
vituperatione minuatur. Quod namque de
nius actione tradunt, id in primis recipi no
potest, quin concludamus poetę artem intr
cancellos angustos nimium, & statuamus, o
oportere, eum nisi priuati hominis actio
referre, non etiam principis, aut imperato-
ris. Quod si potest & de his tractare, vtique
tractet sic oportet, vt parétesque, militesque
eis adsignet, sine quibus nec principem, nec
ducem quis aget. Et hoc ita mihi verum v
detur, vt mirer nunc non parum, Torqua
tum Tassum, poetam, quem feceris Home
ro, & Virgilio facilè parē, & rei poeticæ sum
mum hodie magistrum, fuisse de eo solicit
& dubitasse vehementer, an rectè constitue-

Macrob. lib. 1. Satur. c. vlt

rit

poema suum, in quo pluriū actio cer-
sub vno Gothifredo imperatore. Quid? *Ila. 28.*
solus pugnat Achilles, & non etiam arma-
liquos, & proficiscī secū in aciem, ipse in-
Ego putem, & eius corporis imitatio- *l. 30. de vsurp.*
esse poetis, quod ex distantibus consta-
it Pomponius iurisconsultus; veluti po-
lus est, & exercitus. Adeoque fuisset &
ema legitimum illa Hierosolymorum re-
io, etiam si vnum reliquis ducibus Tas-
non superimposuisset, & fuisset fortasse
mirabilius. Sed hæc hactenus. Sed est &
lio Æneæ vna Virgilio: quod nempe ille
quærendo regno Italiæ egit, & passus est
ab Iunonis ira. Sic de ira hac in propo-
sione, in inuocatione, in ipso statim initio
narrationis, in singulis libris passim. Vt mi-
um sit ipsis nec accusatoribus Virgilii, nec pa-
ronis isthæc visa, atque animaduersa fuisse.
Non antea incipit actionem Æneę, quam ab
ira, & non nisi cum eadem hac ira finit.
placata enim Iunone, Æneas bello finem im-
nit.

Annuit his Iuno, & mentem lætata re- *lib. 12.*
torsit.

Et ecce tibi imaginem principis, insignis
rtutis, qualem non videris simile in Home-
. Insignem pietate virum, nulla sua culpa
uisum reginæ deorum, & huius quoque vi-
orem, at precibus tamen. Quod faciēdum
præmonuit vates Helenus.

lib. 3. *Vnum illud tibi, nate dea, præque omnia vnum*
Prædicam, & repetens, iterumq; iterumq; monebo,
Iunonis magna primùm, &c.

Et Tybris rursus;

Iunoni ferrite preces, iramq;, minasq;

lib. 8. *Supplicibus supera votis.*

Et facit Æneas sic;

lib. 12. *——Et tu Saturnia Iuno*
Iam melior, tam diua precor.

Quid ait noster ille iurisconsultus, qui Scaligero magno imperitiam, & liuorem obtulit in iudicio facto de Virgilio? At nos tractamus fortassis latius, quam oportet. Et

lib. x. parerg. c. 12. Alciatus tamen à Marone vel contra iurisconsultos tuendo nõ abstinuit. Erà me dicta hæc in eum finem sunt omnia, vt intelligeremus merita poetarum: poetisq; omnib⁹, aut propter hos duos Virgilium, & Homerum, tribui immunitates oportuisse. Si quidem & medicis omnibus propter vnum Musam data ab Augusto immunitas memoratur. Et ci-

Dio lib. 53. Suid. perijsset in bello poeta Eupolis, cautum lege Athenis, ne quis militaret poeta, traditur. Quid cum posteris fiat ob vnius olim meritum, id mihi expositũ est in *libris de iure belli*. Et hæc de meritis poetarum. Si dialectici, qui

Ant. Aug. ad Modest. Laur. in præm. *sophistarum* nomine appellantur in libris legum, immunes sunt; cur non & poetæ, qui eodem nomine, & augustiori significatione sapien-

tum dicti sunt? Et cum dialecticæ pars
ica non minus, quam rhetorica censea-
ur & dialecticis, & rhetoribus datæ im-
itates, non poetis? Poeticam esse diale-
, siue logicæ partem censuerunt Tho-
Aquinas, & Auerroes, & hoc tempore
erposuerunt. Hæc scilicet ars, quę de scri-
do poemate præcepta tradit, quia in con-
itione exempli tradenda occupatur, pars
dialecticæ: sicut & rhetorica eiusdem pars
quoniam de enthymemate docet. Et exē-
um, atque enthymema sunt instrumenta
ica. Ars poetica in eo est, vt doceat, quo-
odo conficienda exempla à poetis sint, qui
d velit imitandum, aut fugiendum pro-
nere. Quomodo hominum mores, & a-
iones, & affectiones spectatoribus exhibe-
poeta debeat ad imitandum, vel euitandū.
Verbi gratia, id vult Virgilius, docere, princi-
em optimum aliquādo sanè vexari insigni-
voluntate maioris alicuius, sed superesse
men, quasi aurum flammis excoctum, præ-
antiorem, & illustriorem. Adit ergo magi-
rum suum poetices. à quo tractare istud ad-
scat: & à quo didicit Æneida componere,
eiusmodi principis referuntur casus ta-
vt propositus rectissime dicatur pro do-
mento eius, quod poeta voluit. Sic enim
us secum ratiocinabitur in casus Æneæ in-
rus, nihil esse omittendum eorum, quæ
fecit Æneas, si ipse constitutus in sorte si-

Zab. lib. 2. de nat. log. Ricc. in poet. Arist. c. 19.

mili exitum laboribus suis similem spe
cum Ænea velit. Sic est Tassique Go
dus. Sic non est Iosephus Fracastorii. No
set Abrahamus, Moyses, Iosue, Dauid. N
enim libros sacrosanctos cõtaminare de
vt præceptũ est certissimũ: quod tamẽ m
quidam poetæ nec seruant, nec cognos
in suis Iephte, Baptista, Geneſi: & turpiter e
rant. Etiam, psalmos exprimi carmine, Sc
ger vituperauit. In quo ego illum nõ sequ
Ceterum ad aliud pergo. Si philosophis
immunitates, cur non & poetis, qui philo
phi sunt instituendę ciuitati maximè idon
Est poetica, quemadmodum rhetorica, i
strumentum actiuę philosophiæ ciuilis: ma
per poetas, & poemata mores ciuium bon
facit. Et sicut verbis per oratores hoc pr
stat rhetorica; ita poetica per poetas factis
ctis, & fictis actionibus, vt ista Scaliger, & l
culentius explicauit doctissimus Zabare
Hic videlicet veræ poeticæ finis est. Vtq
delectat tantum, ea adulatoriæ non immer
tò conferatur: & iudicetur pestifera, quę fa
dis exemplis mores corrumpit.

Scal. lib. vlt poet. c. 2.
Zabar. lib. 2. de no. lo.

Et prodesse volunt, & delectare poetæ.

Vt inquit Horatius. Quę est poeticæ con
dicio præstantior reliquis disciplinis, quo
prodest, & medetur cum voluptate, nõ qu
medicus inelegans,

Sed veluti pueris absinthia tetra medent
Cum dare conantur, prius oras pocula cir

Cur

...ungunt mellis dulci flauoque liquore.

...tetius cecinit. Poetæ medici sunt, lib. 1.
...rur perturbationibus valde, & va-
...laque id Aristoteles in definiendo
...diam notat: & Timocles comicus lib. 6. c. 15.
...us & exemplis, & versibus apud Athe-
...ostendit. Sic apud eundem Euri-
...philosophus scenicus vocatur. Et sic
...oteles non quasi otiosam rem docuit
...am: at vetus philosophus pro vtilitate
...eipublicæ, vt alia exposuit omnia. Et
...epopœia tantum, tragœdia egit, & co-
...dia. Reliqua enim poemata non sunt,
...non sunt pro statu ciuitatis. Instruun-
...principes optimi ab epico, non mali a
...co, priuati autem homines à comico.
...si de aliis poetis præter comicos, tragi-
...icos dixisset noster ille imperator, qui
...em immunitatis prærogatiuam poe-
...egauit; parata hinc fuisset ratio statim:
...illi alii (scilicet ad ciuitatem minus per-
...nt. Quid ergo dicimus? An leg slato-
...stros ex eorum numero, qui optimos
...scum habeant sine pretio nunc Ho-
...um, atque Virgilium, ineptum putant,
...ede vlla alios prouocare? Inuectus in Eidyl. 16.
...Theocritus est. Et non sanè hęc est ratio
...nostræ. An ergo est, quod bonos, & ve-
...eras reperies phœnicibus rariores, re-
...utem ferendi non sunt?

...Mediocribus esse poetis

Non di, non homines, non concesser
mna.

Vide, quid à poeta exspectatur: vt
multos perdere bonos debeat, ne sim
lũ admittat vhũ: cõtra quã nostri cõs
inriscõsulti, satius esse nocẽtẽ absoluere
innocentẽ cõdẽnare. quod Scaliger ex
cute. Exoccasione vni⁹ Musę data imm
reliqs medicis: quia hi esse mediocres
mi possint. Et medioctes alibi extra po
prodesse possunt, & ferri, & honorari
vt de eodem Horatio notas. Non puto
hanc esse rationem, quam quærimus.
igitur adiungemus legislatorem nostrũ
toni, qui de sua republica poetas eiecit
nos certè alit artes. & qui alimonia den
eum afferre necem, scribit iurisconsu

lib 4. de anq. lib. lib. 11. ann. *Sublatis studiorum pretijs, etiam studia tura vt minus decora,* ait Tacitus. atque
si illuc confluunt, vbi ipsarum pretium
quod Plato in maiori Hippia adfirmat
illinc eiiciuntur, vbi ipsarum pretium
est. atq; ita legislator noster eiecerit po
qui omnem immunitatem eis negauer
& inhonoratos infra ceteros esse, iussi
hoc dicimus? stipendia liberalium ar
magistris olim constituta in omnibus
Zonara. bus, sustuliſſe Iustinianum, narrant. qu
igitur aut illam Philippi legem aduer
tas receperit? Verum neque hoc dicim
scimus tamen cum Platone idem Her

...nisse: qui Homerum eiiciendum de re-
...blica; sed & colaphis etiam cædendũ con- *Laertius.*
...debat. Et principem Stoicorum Zeno-
...em existimasse, ad perceptionem discipli-
...rum alienius poetica nihil esse. Et Solonẽ
...rohibuisse, Thespim tragœdias agere, ac
...ocere: quasi isthæc inutilis falsiloquentia
...ret. Et Catonem Fuluio Nobiliori tanquã
...imen obiecisse, quod consul poetas in pro- *Cic. pro Arch. &*
...ciã adduxisset. Et in Decreto esse senten- *Tusc. 1. c. 1. c.*
...as veterum theologorum, quibus poetarũ *2. c. 5. dist. 37.*
...dium, lectioque minus probatur. Et hæc,
...alia contra poetas afferri posse, non igno-
...mus. Sed aut refutare, aut recitare omnia
...stituti nostri non est. Cato habuit & ipse *Sex. Vict. de*
...ndem Ennium prætor in Sardinia. Solon, *vir ill.*
...i Homerus in veneratione fuit, mala po-
...it odisse poemata, odisse rem poetarum nõ
...otuit. Theologi cum exceptione loquun-
...ur, poetas simpliciter non condemnant. &
...emo cum illis non ita sentiet. Zenoni sic
...pondemus, non esse poeticam instrumen-
...um philosophiæ contemplatiuę, sed actiuę:
...aque nec iri ad poetas pro rerum scientiis.
...egunt isti, quantum possunt, omnem etiam
...nnem ostentationem scientiarum: quam
...briculosam in Lucano, si memini, is appel-
...t, quem sæpius laudo, Iulius Scaliger. Et in
...oc Zenoni, Platoni, aliis accedimus, qui id
...erint, & verò ita etiam intellexerint. Sed
...ipsum Platonem accedamus. Ipse nõ ma-

gis Socraticus, quam Homericus dep
ditur, planè ostenditur à Maximo Ty
Et testimonia reddidisse poetis plura,
norifica, notat à Scaligero est, quare
sint, & hispidi, qui auctoritate Platonis
tas è republica exigendos volunt. & illi
hoc nomine spernetur auctoritas hic,
xit tam variè testimonium. Nota est le
testes ita repellit. Et Homero quid ob
Plato, quod in ipso non sit maximè repu
dendum? intemperantia cõuiuia philo
non spectabis apud poetam. non fœda
cibiadis pruriginem audies. non tot in
& spurcas fabulas, ex quibus euadere n
vir bonus queat. Et hoc tamen prętextu
tas ille abigit de republica sua, qui mõstr
psit, quæ legisse nunquam, operæ pretiũ
rit. Pluta in proposito hoc Athenęus co
Platonem. prętęr quã quod inuidissimu
biose maledicentissimus, mẽdacissimus,
probissimus traducitur, & ridiculè amb
sissimus, qui post Draconis, & Solonis
obtrudere suas voluerit Atheniẽsibus
& voluerit fieri nouos, nescis quales, h
nes, qui nullibi vnquam extiterint. Et
dem sic de sua illa republica poetas eiec
de vllis aliis. vt traditum & receptum o
bus est. neque enim medici isti quid
vbi sani secundum Platonis homines o
sunt. Duo is prętęrea notat, propter qu
lare poetas voluit. primũ, quod ignoret

In Comm. lib. 1. poet. c. 2.

l. 16. de test.

lib. 4. c. 11.

res illas, de quibus dicit etiam excellenter
cundum, quod imitando, eas deteriores fa-
cere cogitur, &, quantum ostendit experien-
tia, fuit. Sed neque ista momenti vllius
sunt. Etsi enim ars est naturæ imitatrix, vin-
cit tamen illam sæpe: quemadmodum in
pictoria ipsemet obseruauit Plato fieri, vt
tantæ imaginem excellentiæ pingat pictor,
quantæ nunquam ostendere natura vniuer-
sa possit. Et verò sic poeta noster vel viros
repræsentat tantæ virtutis, quantæ capax
humana natura non est. Atque si sic non
agit poeta, eius hìc culpam, non artis viti-
um accusabimus. Et poetas hos malos, impu-
tos, impios de omni ciuitate eliminandos,
volumus libentissimè. at non bonos, non i-
psam poesim magis, quàm rhetoricam, pro-
pter vsum & istius improbum. quia imò pro-
prius vsus istarum artium probus est. quod
Aristoteles docet. Et ita ipse Plato, quam tã-
topere vituperat in Gorgia, rhetoricam pro
bè tractatum in ciuitate admittit, & retinet.
Primum verò illud de ignorantia cauillatio-
nem habet. nam quod poeta in quantum
poeta est, id est imitator, non sit neque mo-
ralis, neque ciuilis, neque militaris philoso-
phus, & de his repræsentat tamen: id ita so-
lutum à Fracastorio est, quod nec ipse Pla-
to, in quantum dialogos illos suos scribit
excellentissime, philosophus est, sed singu-
laris dicendi artifex. Et ego sic respondis-

in prin. Rh.

sem, in poeta duo esse, quasi in homine
pus, & animam, & illud huius esse instru
tum. animam poetæ esse omnē philoso
am, per quam hominibus prodesse vo
pus autem esse repræsentationem, per q
anima illa agit, quod voluit. Sic scilicet
nima nostra per instrumenta hęc nostra
poris operatur, & agit. Et hìc ergo si Ti
(vt vocabula teneamus iurisconsultor
quis ignoranter loqui contenderet, qu
lius lingua non intelligat, quæ loquatur
non insanus accusator exploderetur? V
rum cum Platone vno nimis diu versa
Hoc ergo concludimus, ad Platonē nō
fisse nostrum legislatorem. Iacobus Cu
us *ad d. l. 3. C. de prof. & med.* in quæstione
scribit, immunitates nullas tributas esse p
tis: nō quod non sint dignissimi, sed quo
deficiat. Quod vanissimum est. Si n. digni
mi sunt, non debuit lex animata, qui ipse
princeps, deficere, & deesse dignissimis. S
pio Gentilis, frater meus, *lib. 2. Paterg. c.*
adfirmat, verissime illud à Cuiacio dictu
rationem eius rationis reddit, quod o
poeticæ artis honos non erat, & si quis m
re studebat, in parasitando, & adulando
tus erat, indignos quidem poeticæ ostē
stendit: sed nec ipse tamen satisfacit quæ
ni, cur ad summam excellentiam euecta
poeticę non sint immunitates tributę. Rh
torica recepta in vrbem difficilius, & no
pu

nquam prohibita exerceri, traditur. *Rhe-*
res M. (rasso. & Domitio censoribus, cludere
ait Cicero) *lib. 3. de Orator. ludum impu-*
ntia iussi. vt hæc de oratore Taciti verba
nt. qui & de inanibus exercitamentis, & de
lqua eorum indignitate notat. Sic, vt pul-
s merito credas. *Suet de clar. rhet. Suet. c. 18.*
d recepta tamen rhetorica in vrbem con-
ecuta etiam immunitates est. Rhetoribus
uanta detulit Vespasianus? *Xiphil. in Vesp.*
hilosophi quoque Româ pulsi, *Gell. lib 1. c.*
vt aliis de multis ciuitatibus, quasi corru-
tores iuuentutis & per eorum studia maxi-
e res militaris languesceret. *Athen. lib. 13.*
App. de bell. Mithr. Quinctil. declamat. 268.
Quæ illa est agitata quæstio, si arma simul, &
tteræ, res duæ contrariæ, belli studia, & pa-
is, florere, atque vigere possint. Et de phi-
osophorum improbitate, hypocrisi, malis
rtibus in administratione rerum publica-
um plures retulerunt. *Lact. lib. 3 inst. c. 15.*
Quanquam abneget ista in deditis philoso-
phiæ fideliter, egregius scilicet Neronis in-
itutor, Seneca, *lib. 5. ep. 74.* Aut qui isti,
uam frequentes veri philosophi? raros ait
Modestinus libro secundo Excusationum,
sed hæc, quæ dicuntur contra philosophos,
non item dixeris contra poetas. Simulare te
philosophum (eheu quantus istorum hypo-
critarum numerus!) potes. sed non orato-
rem, & minus poetam. Poetica pugnacissi-

Athen. lib. 4. mos viros dedit Eupolim, Tirtæum, [illegible]
lum, Alcæum, Archilochum, Sopho[illegible]
lios. Etiam illud hic in quæstione nost[illegible]
munitatis referre philosophis potuis[illegible]
philosophia non esse, excusare se à mu[illegible]
pecuniariis. *l. 6. C. de mun. pa. l. 8. C. de pr[illegible]*
med. Et tandem, quicquid fieri cum p[illegible]
phis oportuerit, & quæ fuerit causs[illegible]
hanc se ignorare, ait Athenæus) hos in[illegible]
reducendi; certe immunitates obtinue[illegible]
cepti, quas & tenent. Et sic medicina R[illegible]
S. C. damnata per annos sexcentos, pos[illegible]
missa suis nō caruit priuilegiis. *Plin. lib.*
1. Quid ergo, quid poetis est? Amāt isti o[illegible]
secessus. Sed nec tu eos iunxeris mona[illegible]
quos Valentis lex præsit merito, *l. quide[illegible]*
de decur. si sub specie religionis ignauu[illegible]
ctantur, & per cultus diuini simulatione[illegible]
limenta inertię quęrunt, vt ad eam legē[illegible]
re te velim Alciati, & Cuiacii adnotatio[illegible]
Nomine magnifico segne otium velant, de[illegible]
scribit Tacitus, *lib. 4. histor.* & tu cōueniē[illegible]
me istis appinxeris. Monstra hęc mendi[illegible]
exterminanda vndiq; iubet Plato, *libr. 1[illegible]*
legib. & Iustinian⁹ noster, *C. de med. val. &*
uel. 80. qui ꝓpriūq; magistratū huic rei [illegible]
Hic mihi Orosius, *lib. vlt. c. 33.* Iornādes
succ Diaconus, *lib. 12.* & alii reclamēt, & [illegible]
Valēti dicāt monachi, & monachales om[illegible]
Quid ergo quid poetis est? An qa histrio[illegible]
sunt viles, & histriones à poetis sūt, poet[illegible]

habēt immunitatē, quasi infamiū effecto-
Sed poetę auctores laudātur tamē, acto-
histriones vituperātur soli, *l.5. C. de specta-*
quod notat alicubi Augustinus. *libr.2. de*
Dei, c.14. Sed de histrionib. mihi ita tra-
ndū videtur, vt gētiū instituta intueamur,
tiones cōtra eos expendamus, & legē, siqua
Dei, audiamus. Et equidē videre mihi vi-
or, in ciuitate Romuli studia hæc, & oble-
tamenta pacis, & otii contemtui extitisse, &
ipsos contemptibiles, qui ea exercuissent,
que illi magis, qui studiorum viliores
artes tractassent. Sed postquam victa Ita-
, & subactis regionibus vicinis desitum
timere, tum demum insurrexere artes, &
litteræ, ac desierunt esse ignobiles, quas viri
non ignobiles coluerunt. non omnes tamen
eodem aut tempore, aut successu. Et hæc
ipsa poetica, à qua histriones sunt, vltima ex-
ulit tum caput, quum longe à prima illa pa-
rasitatione recessisset. nam Lælius & Afri-
canus, qui comœdias nomine Terentii e-
ditas confecisse dicuntur, nomen suum
vulgari, non sustinuerunt. Ipsi histriones,
qui serui poetarum sunt, multo minus labem
abstergere arti suæ valuerunt: & quam per
leges notam olim contraxerunt, (*l.1. l 2. in fi.*
de his, qui no. inf.) eam vix euersâ republicâ
effugerunt sub ea exceptione, si non quęstus
caussa prodiissent in scænā. vt ita ex tempori-
bus Cæsarum prætoris edictum Pegasus, &

Nerua filius exposuisse videntur. Q
quam nec ipse prætor, opinor, aliter
qui actores alios præter publicè quæst
non cognouerit. non enim nisi sub C
bus extiterunt hi, qui principi vt place
aut sibi etiam indulgerent, non, vt face
hanc artem, prodibant in scenam. Hic tam
quæstio est, quid faciat merces artifici am
buta, vt artem infamet. neque enim fac
quidquam videtur quæstus ad artis hone
tem, vel inhonestatem, adprobandam. m
ea extra artem est. & medici, & iurisconsu
ti, & milites, & theologi mercedem capi
quorum artes non dicimus inhonestas. M
hi videtur, actores sine pretio indecoros p
pterea non esse, quia isti artem histrioni
facere non censeantur. ars autem notata el
& ita prætor, *Qui artis ludicræ, pronuncia
dive caussa in scenam prodierit.* vbi recipien
dum est verbum *faciendi*, sic, *Qui artis ludi
cræ faciendæ*, &c. vt illi dicerentur facere, qu
saltarent in scæna, aut quid aliud sine voce
gerent: qui per funambulum, per machina
aliquam decurrerent. Notatam artem ipsam
histrionum testantur & alii. *Quinctil. lib.*
Artem autem non facere eum, qui semel, re
rum quid artis facit, Alciatus adfirmat ad
L x v i. de verborum significat. vt proculdu
bio sic facit, qui quæstum in facto non ponit.
Dices etiam, inclinantem ciuitatem Roma
nam, atque etiam ruentem in has operas, co
hiberi

ri ita decuisse, vt fæx histrionum à viris
estioribus distingueretur, qui principi-
vt placerent, aut sibi etiam indulgerent,
odibant in scænam sæpius. Sed & in mer-
reponere aliquam labem maiorem, nec
absurdum. nam & amicæ nomen est, quã
retricis honestius. vt aliquando tractat A-
enæus, *lib.* 13. & significauit Massurius iu-
consultus, *l.* 144. *de verborum significat. ad*
C. de malefic. Et crimina alia grauiora fi-
rex pretio. vt nos ostendimus alibi. Et i-
illæ artes supradictæ nobilissimæ minus
per in eo artifice fulgent, qui mercedem
scisitur, aut accipit. Ecce tibi Hippocra-
ep. ad Abderit. qui artis dedecus putat,
mercedem capere ab Democriti ciuibus. Fa-
ctum philosophicum laudatur philosophi,
qui egenis suis auditoribus ipse pecunias lar-
geretur. *Lucian. in Nigr.* Et vero id scribit
Vipianus Iurisconsultus, *l.* 1. *de extraord. co-*
gnition. religiosam esse philosophiã, sed hoc
primũ profiteri philosophos oportere, mer-
cenariam operam spernere. Et idem, sanctis-
simam esse ciuilem sapientiam, sed pretio
nummario æstimatam dehonestari. Nam
quid aliud est merces, nisi auctoramentum
seruitutis? Isocrates sanè, cum discipulos do-
cere cœpisset, & eos mercedem sibi nume-
rantes adspexisset, lacrimas continere nequi-
uit, & se tum intelligere, libertatem illis suã
fuisse mancipatam, adfirmauit. Et id Socrates

quoque, (*Xenoph. lib. 1. Soc.*) venditore
ipsius, qui mercede doceret. Nec est
cōferenda histrionica merces cum me
aut nostra. illa est operæ emptio. itaq;
trales, scenicæ operæ eorū appellantur
eitus annal. Suet. Aug. 43. Tyb. 35. nostra
operæ, sed artis, non emptio, sed hono
est. neque enim in tanta rei, pretiive di
tia tu magis constitues emptionem
nostræ artis, quam vno nummo aliam
ptionem generaliter, aut cōductionē. *l.*
loca. l. x. de adq. poss. Sic Cicero *lib. 1. de offic.*
tes illiberales, & sordidas ab honestis, &
ralibus non ex quæstu distinguit, sed ex
rarum emptione. Et sic iniuriā Isocrates
questus est. Neq; nos Sabinum nostrum
à Socrate notari sineremus sustentatum
auditoribus suis. *l. 2. de orig. iur.* Etgo me
licet extra artem sit, si arti commensura
censeri in censenda arte non minimum
bet. quod in histrionia quæstuaria acc
Adde autem contra hos ex Demosthe
(*Orat. pro Phorm.*) ingens esse miracul
vt qui facit quæstum, is probus, & indus
sit. Atque hæc de quæstu. Sed est & alter
quod exigitur infamandis actoribus: vi
licet, vt in scænam prodeant, id est, in
locum, quo passim homines spectaculi
sa admittuntur. adeoque non loco, sed
cultate volentium spectare, res hæc diu
cetur. Et ita *Petrus Faber*, in priuato loco

spectaculum publicum, in publico priuatum esse posse, *libro primo Semenstrium, capit. 20.* recte exposuit. Vnde tu mihi notes, nullam aulicos, aut scholasticos labem contrahere, qui agunt aliquando fabulas apud nos, & linguæ peregrinitate, aliterve excludere à spectando solent plerosque omnes. Sed isti nec pretio conducti agunt, sed Archytæ crepitaculo magis vtuntur: quod laudat Aristoteles in Politicis libris. In theatro publico vel orationes, aut carmina recitare, probrosum Romæ visum. *Tacit. annal.* 14. Ratio autē eius iuris hæc credi potest, quod instituto armatæ ciuitatis res ea aduersa fuerit: itaque non admissa in oculis ciuitatis, nec ciuitatem lęderet, nec pœnam mereretur. Pręter quàm quod si in re aliqua quid est peccati, id augeatur sane, si palam, & nulla publici reuerentia admittitur. Sic euadit iniuria atrox, si in ludis, theatro, foro, facta sit: quia contumacia est in hoc palam facto, quę delictum inducit. *l. 7. in fin. l. 9. de iniur. l. vlt. de ritu nuptiar.* Lusus desinunt esse palam facti. itaque domi Agesilaus, non in foro, super arundine cum filiolis equitabat. *Plutarch. in Agesil.* Et ita iure Romano, *Liu. lib.* 24. In Græcia non notabantur histriones. Imo nec Romæ notabātur histriones omnes: *Cornel. Nepos de vir. illustrib. in princ.* non enim Atellanarii erāt notati: qui tamē histrio-

lib. 1.

nes nominabantur, & pro certo eran
hinc quoque appareat, prętorem non
fæcem illam quæstuariam respexisse in
cendo. *Liuius lib.* 7. Erant autem Ate
temperatum ex Italica seueritate genus
larum. *Suet. Ner.* 39. *Val. lib.* 2. *c.* 1. Sic vt
rectè cum *Fabro*, *Semenstr.* 2. *cap.* 6. nom
prætereà reliquos histriones, quia res
rent turpiculas, ac leuiores. *Athen. lib.*
Et de mimis dubitandum non est, actio
fuisse inuerecundam, & imitationem las
personarum, ac rerum abiectarum; qua
hodie in Italia *mattaccinos*. Habitu muli
agebant personam viri, & virili habitu pe
nam mulieris, & lasciuientes, & molliter
cientes omnia, nunc personam agebant
nonis, nunc adulteri, nunc temulenti. *M*
Lib. 3. *Epi. gram.* 44. *micas ineptias* hæc appellat Seneca; *de Tr quillit. vit.* at sunt plus quàm ineptiæ. M
tialis, fœdissimis suis versibus fœdiores
mimos, clamat.

Sed si Panniculum, si Spectas casta La
num:
Non sunt hæc mimis improbiora, by

Quare non immerito notatum se exi
mauerit Laberius, qui mimos, & eques
senex actitauit. Personæ condicio mul
magis infamem efficere actionem valet. *A*
rist. lib. 8. *Politic.* Et non omnes omnia dec
aut in omnibus ferri queunt. *Athen. lib.*
Dipnosoph. Sic Antiochus rex dum mimos

gu

tantum in pudorem agit spectatores, vt
fugiant omnes, qui in rege isthæc non fe-
enda existimarunt. Quamquam Laberius
erit eo etiam nomine infamis, quod & pe-
uniam pro opera illa accepit. *Suet. Cæs.* 39.
Nisi tu ad id respondes, quod *merces ab eo,*
qui iubere potest, vim necessitatis affert. vt in
proposito Tacitus ait. *Annal.* 14. Sicut neq;
preces sunt, vbi negandi libertas nõ est. quod
dius dixit, & nos alibi executi sumus. Et verò
est. *& ad ea, quæ non habent atrocitatem fa-*
ciuoris, vel sceleris, ignoscitur seruis, si vel do-
minis, vel his, qui vice dominorum sunt, obtẽ-
perauerint. Et enim *velle non creditur, qui ob-*
sequitur imperio domini. voluntate autem
sublata nullum delictum superest. Et sic
qui iussu eius, in cuius potestate est, matri-
monium tale contraxerit, vnde aliàs infamia
contrahebatur, nunc non notatur. Non
aliter tamen Laberium libero, quam si & ius-
sus fuerit mercedem accipere. nã quod mu-
neris nomine, & post rem actam acceperit,
nihil eum excusat. De Laberio tamen satis.
Alias autem fabulas plerasque omnes mul-
tis aspersas, & conspersas fuisse verbis, factis-
que inhonestis, & improbis, ego non dubi-
to, & alii adnotarunt. qua de caussa impro-
baueris simul actores, simul etiam auctores.
Non his carent vitiis pauculæ, quæ super-
sunt, moralis ipsius Terentii. Quid illarum
numerꝰ infinitus vulgarium? mediæ comœ-

Quinctil. decl. 281. *l.* 4. *l.* 157. *de reg. l.* 20. *C. de adult. l.* 11. *de his, qui no. in not. ad l. si flagitii, de V. O.*

diæ plures octingentas, & delectu q
habito, euoluisse se, inquit Athenæus
Etiã illa contra histriones erãt, vt toties
& Italiã pellerentur, (*Suet. Aug.* 45. *Dio*
Tacitus annalium l. 4. 13.) quod fœda pe
mos, seditiosa in publicum vbiq; immo
multa patrabant. nec enim istorum soc
tes erant modestiores societatibus illis
factionibus Prasinorum, Venetorum,
rum aurigarum. Itaque de instituti
pulorum satis, & iure nostro. nam infa
hodie histriones esse nullibi, certum est.
Plato, *lib.* 3. *De republ.* aduersus hist
niam vsus ea est ratione, quod istiusmo
mitationes, maxime si à teneris annis
rium sumpserint, in mores, naturamq
bire, & quantum ad corpus pertinet, ip
que vocis conformationem, & ad ani
psius constitutionem solent. Et vera
tonem dicere, mihi quidem persuasissi
est. Nec aliter Aristoteles, (*sect.* 30. *pr*
mat. 9.) q histriones magna ex parte im
esse moribus, agnoscit, quia magnam
partem malè consumunt. Sed hæc ta
non attingunt hos, quos nec notatos se
prætoris, dixi. Hos attingit Platonis ra
tera, quod deterioris se partes agere, no
aut decorum, aut tolerabile. quo enim
pudore vir aget partes mulieris, liber
sobrius ebrii, honestus impuri, homo
iam belluæ? Sed ioci tamen, & vtilitatis

illhæc aliquantisper posse,& ipse ibi-
faretur Plato.& quod de actione orato-
Aristoteles,*lib.3. Rhet.* idem de histrio-
dicere nos, quid vetat? rem hanc sanè le-
esse,& importunam: verum ea cum ad
matum perfectionem adcõmodetur, nõ
quam honestæ, sed tanquã necessariæ rei,
io ipsius habenda est. Ea est naturæ depra-
,& medentis hominum vitiis. Sicut au-
medici nec à mendacio refugiunt offi-
olo, nec alii vlli: Quod aliàs explicaui: & *lib.1.de in-*
endacium res omnium turpissima est ta- *bel.*
ita hîc medici isti ab his indecoris imi-
nibus nõ subtrahent se. Et morbos cor-
is perspectacula curari, scribit Hippocra-
s.(*lib.de in somn.*) Oratori sunt illæ omnes
ionæ induẽdæ sæpius, nec cum decore,
necessario. Referunt, Theophrastum &
ocentem in scholis gestu omnia dicta co-
ri solitum, etiam cum de ebrio, similive
rio incidisset. *Athenæus lib.1. Bod. lib. 6. de*
Et hactenus de his. Nam qui histrioniam
nem sublatam esse volunt, hi auctori-
te theologorum magis mouentur. Ego
rorũ theologorũ auctoritate in re religio-
valde moueor, ita in re morali, aut po-
ica non valde. *Augustinus libro secun-*
De ciuitate Dei. Et loquuntur hi ma-
me, quum dæmonibus ludi exhiberen-
Tertullianus de spectacul. Et sic etiam

damnant militiam patres propter idolo-
triam, quæ in imagines principum, & in-
cramenta impendebatur. Quod si quan-
generaliter loquuntur, id potissimum
humana faciunt ratione, quæ & ipsa fe-
histriones infames. Quæ tamen eos qu-
fecerit, & quo modo infames, nunc au-
mus. Illud afferunt potentissimum ex ve-
Deut. 22. Dei, *Non induetur mulier veste virili, nec*
vtetur veste fœminea. Sed hoc potest
multum histrionibus obesse, qui mimas
bent, & scænicas, vt non habeant opus
hac vestium commutatione. Sed ego put-
sic veritum vsum illum vestimentorum
miscuum in lege Dei, vt in omni alia bon-
liorum lege est. *c. 6. distinction.* 30. Nam
vituperatione vir non facilè vtetur mu-
bribus, vt inquit Vlpianus: *l. 23. de aur. &*
gent. leg. & id acriter antea monuit Tyber-
Tacit. annal. 3. Sed Augustinus in secun-
Soliloquiorum de re ista disputat, atque pro-
hibitionem Dei sic accipiendam sentit, ne-
quasdam inexcusabiles turpitudines
dem decidatur. Nec enim frigore emori
lit quis, quàm fœminæ vestem induat. N-
patriæ liberandæ relinquent occasione-
qui id efficere possunt vestibus induti fœm-
neis. Quamquam, hoc nomine vitupera-
etiam a suis Gallis, & hoc quæsito colore
catam ab Anglis puellam illã Lotharing-
Galliarum assertricem, narrant. *Comm.*

6. Atque nobis sermo alibi de his est. & alii theologi verba Dei capiunt cum ceptione, quatenus ea vestium mutatio tra aliquod decalogi præceptum aut ex- ssum, aut tacitum fieret, alioquin non sit moralis lex, neque nos teneat. & verò cæ- monialis est Aquinati. Sed & illud ego diderim, illis ipsis in verbis diuinæ legis ere turpius aliquid, quàm quod verba so- nt. nam additur ibi, *Abominabilis enim ud Deum est, qui facit hæc.* Quod au- m tantum scelus hîc est, vt sit abominatio? elus latet, quod itidem *abominatio* appel- ur alibi: *Leuit.* 18. & fœda intemperie tur- ssimum, & nefarium, siue mulieres inviro- m, siue hi in illarum opera veniant, Plato- ilatè, *lib.* 1. 8. *De legib.* Et sicut in Leuitico erbo *retectionis* quasi vestimentorum ea fla- tia significantur: ita in lege hac, simili lo- uendi modo, par crimen proponatur. Ni- il facit lex illa Dei aduersus histrioniam. & mus nihilo aliud, quicquid theologi affe- nt. Bodinus abutitur auctoritate Aristo- lis, *lib.* 7. *Politicor. in fin.* quasi is histrioniã mnino non ferat, qui poeticam tamen vti- m ciuitati, docuit. Turpes fabulas exter- inari, cupit ille, & ab his abesse præcipuè oeros. Augustus quoque, sic iussit à no- rumis spectaculis iuuenes vtriusque sexus. *Ne cœtu promiscuo quod perditissimus quisque e die concupisset, per tenebras auderet.* Vt in

Sum. 1. 2. q. 102. a. 6.

Suet. c. 31.

propoſito Tacitus. (*Annal. lib.* 14.) A
buſdam arcuit fœminas idem Impetrat
noſtri legiſlatores. *Sueton.* 44. *l.* 8. *C. de re*
Alii arcent omnino clericos. *c.* 3. *diſtinct.*
c. 37. *de conſecrat. diſtinct.* 5. Hæc tamen, q
cauſſas habent in ipſis ſpectatoribus ſing
res, nihil ad hiſtriones pertinent. Et ſic
tur in excurſu iſto de hiſtrionibus concl
hiſtriones, non illos publicè mercena
indignarumq; actores fabularum, nota n
dignos videri. Sed etſi actores iſti or
forent notabiles: non propterea conten
auctores, poetas. Vt enim magiſtratus
honorati, & eorum manus tamen abomi
biles ſunt carnifices; & præcones, & acce
& reliqua miniſteria minus digna: ita in
nore eſſe poetæ poſſunt, cum vox, & os ip
rum hiſtrio inhonoratus maneat. Mini
ria ſunt ſeruilia. Sic animi imperio, corpo
Salluſtius. ſeruitio vtimur. Et verò auctores afferu
nimum, actores corpus. At age, oſtenda
tandem, cur poetæ nulla immunitatis p
rogatiua fruantur. Dicimus, id eſſe, quia
tium doctoribus tantum datæ immunita
ſunt, non aliis. Igitur nec poetis vlla ſupe
lios *prærogatiua*, & priuilegium ſit. N
quod de oratoribus dictum eſt, id de rhe
ribus eſt accipiendum, magiſtris oratorum
Et quodde ſophiſtis, & dialecticis, ſic de pr
feſſoribus Logicæ intelligitur, nõ in iure n
ſtro modo, vbi expoſuit Auguſtinus, ſed
apud

d allos auctores. *Cic. in orat. Quinctil. li. 2. Lucia. in Anachar. Isocr. con. soph.* Et sic reliquis. Et itaque hoc conficio, tributas munitates esse etiam præceptoribus artis oetices, non minus quàm rhetoribus, & reliquis liberalium artium doctoribus: etsi in poetis tributæ non sint. Artium præceptoribus aut ttibutæ sint, quia illi pauciores nm sint, quam discipuli, de ærario auferent inus, aut quia sint vel hoc digniores, quod ciunt, alios esse, & stultitiam multam ferũt iscipulorum. De magistris non capio, quod Diocletianus de hydraulis respondit Attalo icui. *l. 4. C. de excus. muner. l. 4. C. de profes. & medicis.* Nec quod de calculatoribus alibi nterpretatur in oratione diui Marci. Quicquid aliter Cuiacio videatur. Nam verborum proprietas, & supradictæ rationes pro me stant, & opinor, titulus totus Codicis *de excusationibus munerum.* Itaque & sic accipio, quod de pictoribus, & reliquis exposuerit. *Tacit. de orat. l. vlt. de iur. immunit. l. 1. C. de exc. urt. l. 4. de sicar. l. 18. de instr. Paul. sen. de lega.* Quod si tamen probes minus in mechanicis artificibus: addo tibi, humiliores has artes excitandas fuisse præmiis, at *fama soli seruiunt poetæ, & eam vnam esse pretium omnis sui laboris, fatentur.* Nec alii longè aliter. In humilioribus verò artibus si & medicinam iure nostro reposueris, fortè nõ erraueris, quæ tamen intelligetur de chirurgi-

In l. 6. de excusat.

ca. At malim illud, *medicorum caussa* ... *est, qui salutis hominum curam agunt*, vt est primo capite, *De extraordinariis cognitionibus*. Medicis nec professoribus est immunitas. & itaque titulus conceptus, *De professoribus, & medicis*. & sic distincti medici à praeceptoribus alicubi Suetonio. Medicis nec professoribus, sed circumforaneis tamen, ... ue circuitoribus: vt hoc vocabulum alii ... lunt. Et sunt circuitores, qui medicinam ... ciunt, non tractant domi otiosi, & in lib... Qualem fuisse Auicénam dicunt, medic... summum, difficultate artis territum ab ea ... cienda. Et quidem nec his tributas legi... immunitates, qui libros conficiunt & per... teras sic latius, longiusque docent. Sed ... isti tamen stultitiam discipulorum ferunt, ... vno gloriæ studio feruntur, & plures vtiq... sunt, quàm vt sufficere ærarium eis possit. Nobis etiam interdicta scriptio est. Ecce ego desino: pareo legislatori.

in Aug. c. 42. Cuia, ad. d. l. 6.

l. 2. C de vet. iu. enucl.

FINIS.

LECTORI S.

Vocatura essent aliquot pagellæ, candide lector, placuit ex lac. Reguardi IC^ti clarissimi libr. V. Variar. caput 3. propter materiæ similitudinem, hic apponere.

CAPVT 3.

Quæ dicatur feralis pestis in rescripto quodam imperatoris Constantini.

NON satis constat quid per feralem pestem Constantinus intellexerit, cum sic de maleficis scriberet: *Hos (quoniã naturæ peregrini sint,) feralis pestis absumat.* cap. VI. C. de maleficis. Festus auctor est, feralia diis manibus sacrata festa, à ferendis epulis, vel á feriendis pecudibus esse appellata. Scribit etiam Varro, Feralia ab inferis & ferendo appellata esse, quòd ferant tunc epulas ad sepulchrum, quibus ius est ibi parentare. Indeq; officium quòd mortuis impenditur, ferale dici, testis est Apuleius de asino lib. I. Vox, inquit, persolutis feralibus officiis luctu & mœrore deformata. Hinc etiam cineres exusti cadaueris, & vrnas in quibus cineres recondebantur, ferales appellatas esse Tacitus tradidit. Sic enim Annalium libr. ij. scribit: Tunc ferales reliquias sinu ferret, incerta vltionis, anxia sui. Et libr. 3. Postquam duobus cum

liberis feralem vrnam tenens egressa
defixit oculos. Habitum illum, quo deos
asve manes apparere persuasum erat, et
feralem vestem veteres appellasse, ex eo
Tacito cõstat, qui sic libr. xiii. scribit. In
dum furiarum, veste ferali, crinibus de
faces præferebant. Eoq; sensu feralem
stem hoc in loco accepisse Cõstantinum
verisimile. Voluit enim maleficos diis
bus consecrari. Sed quomodo? Sic nimi
vt eiusmodi pestis siue interit⁹ eos absu
cuiusmodi feraliorum tempore pecude
in officiis feralibus cadauera mortuor
cum in ignem posita sunt, absumuntur. I
deq; pœna maleficorum dicta feralis pe
eo modo videri potest, quo feralem vrn
reliquias, vestesq; ferales, & ferale deniq
officium esse appellatum docuimus. Et
quidem nihil aliud voluisse visus est Cõs
tinus, quàm maleficos igne consumen
esse. Et quia de diis manibus, quibus fera
sacrabantur accitis arte magica locutus fu
rat Constantinus, idcirco ferali peste po
quàm igne dixit huiusmodi homines ab
mendos esse. Nimirum vt his verbis male
ci iisdem diis consecrari intelligerẽtur, quo
artibus suis euocantes sępius, vt erat opini
inquietauerant. Pestis igitur feralis, ille di
hoc loco interitus debet, quo quis diis m
nibus consecratur; sicut officium ferale di
citur, quod iisdem diis exhibetur, cum ho
mini

mi mortuo iusta fiunt. Quamuis interim
on ignorem, de supremo quouis supplicio
erdum etiam pestem feralem accipi pos-
Certè quia sic in Octauio scribit M. Mi-
nius Felix: Et hominem summo supplicio
o facinore punitum, & crucis ligna fera-
, eorum cęremonias fabulatur. Pro mor-
autem siue interitu pestem veteres posu-
sse non ignorat, qui pestiferum fulgur
Festum obseruauit definiuisse, quo
mors exiliumve significari solent.
Cic. quoq; perniciem, siue inter-
itum reip. frequenter pe-
stem appellat.

FINIS.